

A személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak fejlődése Németországban. A joggyakorlat kritikája²

A német jogban mind a jogelmélet, mind a joggyakorlat elismeri a személyiségi jogok vagyoni vonatkozásait,³ e vonatkozások ebből következő átruházhatóságát, örökölhetőségét, s az ezek esetén a vagyoneltolásban bekövetkező jogkövetkezmények alkalmazhatóságát. A személyiségi jog eszmei érdekek melletti vagyoni értékminősége ugyanakkor hosszú jogfejlődés eredménye, amely a BGB⁴ kodifikációjának időszakára is visszanyúlik.

Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogyan alakult a német személyiségvédelem a BGB hatálybalépésétől kezdődően, illetve azt a fajta általános személyiségi jogi aktivizmust,⁵ amelyet a német joggyakorlat ebben a tekintetben elvégzett. A tanulmány ezzel összefüggésben arra kíván rámutatni, hogy a magánjogi személyiségvédelmi rendszer egységességének kialakításában milyen deformációkat okoz az analogikusan elismert általános személyiségi jog minden esetben keresztül vitt primátusa a vagyoni vonatkozású személyiségi joggal tekintetében. A joganyag bemutatása során a személyiségi jegyek kereskedelmi felhasználására koncentrálnok, és ennek során kiemeljük a különös és az általános személyiségi jog közötti viszonyt. A tanulmány tehát nem terjed ki a német személyiségvédelmi rendszer átfogó bemutatására, csupán a személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerése vonatkozásában releváns jogfejlődésre. A tanulmány körüljárja a II. világháború előtti személyiségi jogi védelmet, s az azzal kapcsolatos joggyakorlatot, az általános személyiségi jog bírói jogfejlesztés általi elismerését és szabályait, a személyiségi jog jogalkotásra vonatkozó jogirodalmi álláspontokat, a személyiségi jog vagyoni vonatkozásaiba tartozó esetcsoportokat, illetve az ezek megsértése esetén igénybe vehető jogkövetkezményeket.

Az 21. században folyamatosan nő az ún. személyiség-merchandising, és az ismert személyek személyiségi jegyeinek értékesítésének jelentősége. Termékeket látnak el ismert vagy kevésbé ismert személyek személyiségi jegyeivel, a nevüket, képmásukat reklámcélra jogosulatlanul használják fel. Hírességek életének történetei a bulvársajtó szalagcímeivé válnak. A jogosultak kereskedelmi kizsákmányolása elleni védelem sokáig az eltiltásra, az abbahagyásra koncentrált anélkül, hogy bárminemű vagyonkiegyenlítést elismert volna. Ez változott meg lényegesen az utóbbi évtizedekben, amikor is a felsőbbbírói gyakorlatban az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásai elismerésre kerültek.

A személyiség védelmét a jogalkotó nem szabályozta részleteiben, így a bírói jog oldaláról került kialakításra egy kielégítő jogvédelem, amely az ún. különös személyiségi

¹ Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, doktorandusz. Email: schultzmarton@gmail.com.

² Jelen dolgozat német nyelvű változata a Szegedi Tudományegyetem és az Universität Potsdam által a „Deutsches Recht mit Ausbildung zum Fachübersetzer LL.M.“ képzés keretében szakdolgozatként befogadása került. A dolgozaton csak kisebb mértékű változtatásokat eszközöltem.

³ A „die vermögenswerte Bestandteile des allgemeinen Persönlichkeitsrecht“ kifejezést az alábbiakban az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak fordítom. Az ideelle Interessen kifejezést pedig eszmei/ideális/nem vagyoni érdekként.

⁴ Bürgerliches Gesetzbuch von 1896. A német polgári törvénykönyv.

⁵ Az általános személyiségi jogi aktivizmus, szemben a Pokol Béla által a jogelméletben, illetve alkotmánybírósági határozatokban kifejezett személyiségi jogi aktivizmussal ellentétben elsősorban nem politikai, hanem jogtechnikai jelentőségű.

jogok hézagos szabályozását egészítette ki, és fejlesztette tovább. A BGH⁶ által elismert általános személyiségi jognak legitimációját kellőképpen meg kellett alapozni, mert a Grundgesetzeben⁷ szabályozott alapjogok (az emberi méltóság és a cselekvési szabadság jogai) közvetlen hatálya miatt meg nem engedett bírói jogfejlesztésnek tekintették. Ezt azzal érték el, hogy a bírói jogban elismert általános személyiségi jog előtt létező különös személyiségi jogok alkalmazási körét nem fejlesztették tovább, mert a bírói gyakorlat úgy találta, hogy a törvényben pontosan meg nem határozott és nem szabályozott esetekben szintén az általános személyiségi jog alkalmazandó. Ennek az lett a következménye, hogy a különös személyiségi jogok, mint a magánjogi személyiségvédelem különös megjelenési formái és részsabályozásai, nem voltak képesek továbbfejlődni. Ez a folyamat éppen az ellentéte az *Otto von Gierke* által elképzelt személyiségvédelemnek. *Gierke* azon a véleményen volt, hogy a személyiség általános joga csak addig nyújthat védelmet, míg különös személyiségi jogok belőle ki nem kristályosulnak: „*A határ a különös személyiségi jogok és a személyiség általános joga között ezért részben ingoványos s bizonytalan. A szilárd törvényi alakba öntött személyiségi jogok mindenestre nem merülnek ki az önmagukra vonatkozó szabályozásban. Sokkal inkább érzékeny hézagokat hagynak. E hézagok kitöltése ott szükséges, ahol a kortárs jogérzet azt megköveteli. Ekkor a személyiség általános jogához kell visszanyúlni mindaddig, míg belőle a különös személyiségi jogok ki nem vétetnek*“.⁸

A BGH joggyakorlata ezzel szemben a generálklauzula kiszélesítéséről szól. Ez a fejlődés analogikus módon (bár nem a hagyományos értelemben vett analógia mint jogtechnikai eszköz útján) történt, amelynek okán sok, egyébként szabályozást igénylő kérdés megválaszolatlan vagy szándékosan nyitott maradt. Ide tartozik többek között az örökölhető személyiségi jegyek halál utáni védelmi ideje, az e jogok élők közötti rendelkezési joga, azok átruházása, átruházhatósága, illetve az örökösök (vagy más jogutódok) rendelkezési jogának mértéke. Ezeket a joggyakorlat az alanyi jog kellő legitimálása okán elsősorban más törvényi szabályok hasonszerű alkalmazása segítségével próbálja értelmezni a törvényi analógia (*analogia legis*) alapján.

Egyes személyiségi jegyek örökölhetőségének és átruházhatóságának elismerésével részben kikerülnek a személyiségvédelem hagyományos dogmatikai rendszeréből és a szerzői joggal és más eszmei javakkal kerülnek kapcsolatba. A személyiségi jogok vagyoni jogokkal való kapcsolata nem új keletű, már a 20. század elején rendelkeztek ilyen vonatkozásokkal, ahogy *Sólyom László* is utal rá, „*a történelmi összefüggések az általános személyiségi jog példáján figyelhetők meg a legjobban. Ennek közvetlen gazdasági vonatkozásait nem szokás említeni; sőt, ezt a jogot sokszor teljesen elfedi a materiális értékekkel szembeállított "személyiség" ideológiája*“.⁹

I. A személyiség védelme a II. világháború előtti német magánjogban

I.1. A BGB kodifikációja

A BGB kodifikációja során vitatott volt, hogy vajon kell-e a magánjogon belül általános védelmet biztosítani a személyiségnek.¹⁰ A római jogi alapok¹¹ és a pandektizmus

⁶ Bundesgerichtshof, német szövetségi legfelső bíróság polgári és büntető ügyekben, a Reichsgerichtet váltotta fel.

⁷ Grundgesetz (rövidítve: GG, ritkábban GrundG), német alkotmány, szó szerinti fordításban alaptörvény.

⁸ Gierke, Otto von: Deutsches Privatrecht Band I. Leipzig, Verlag Duncker & Humblot, 1895. 704-705. o.

⁹ Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983. 21. o.

¹⁰ Ma már a vita meghaladott. A személy és személyiség elválasztása ellen – Savignyire hivatkozva – Pokol Béla lép fel, megfelelő alternatívát azonban nem kínál. Ld. pl. a 998/B/2009 AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolást.

ezt nem irányozták elő, mert a személyt, s a vele azonos személyiséget pusztán mint jogalanyt ismerték el,¹² és nem mint jogtárgyat. Így például Savigny azon az állásponton volt, hogy az ember a teste és élete felett semmiféle rendelkezési joggal nem bírhat. Otto von Gierke ezzel szemben elismert egy jogot a személyiségen, amely „alanyának a saját személyiségzférájának egy része feletti uralmi jogot biztosít.”¹³ A 19. század végén a magánjogra, mint pusztán vagyoni jogra tekintettek,¹⁴ ami azt is jelentette, hogy az ideális, nem vagyoni jellegű személyi javak ebben a rendszerben nem voltak elhelyezhetőek, és más jogterületek szabályozására (elsősorban a büntetőjogra és a közigazgatási jogra) voltak bízva. A személyiségi jog átfogó kodifikációjára tehát Németországban nem került sor.

Kizárólag a névjog került elismerésre, amelyet az általános részben önálló alanyi jogként a BGB 12. §-ában helyeztek el. A névjog kodifikációjának alapjául szolgált az, hogy e jogot már a Reichsgericht¹⁵ gyakorlata is elismerte, és hogy már ekkor védett eszmei (családi jogi),¹⁶ illetve vagyoni érdekeket is. Az ideális oldal nagymértékben támaszkodott a családi jog névszerzési és - elvesztési tényállásaira.

Ennek az álláspontnak a helyességét Joseph Kohler a BGB hatálybalépése után 3 évvel vitatja. Ő mutat rá arra, hogy „mivel a rómaiak azon esetekben, mikor a személyiség joga megsérült, kizárólag vétkes cselekményből eredő kötelesség-szegést láttak, úgy azt gondoltuk, itt nem kell mélyebbre ásunk; és a további magyarázatát annak, miben áll itt a jogtalanság, félretettük, pont úgy, ahogyan azt a rómaiak is tették.”¹⁷ A svájci polgári törvénykönyv a "személyes viszonyok" védelmére generálklauzulát hozott létre,¹⁸ amely pár évvel később Liechtensteinben is átültetésre került.¹⁹

1.2. Különös személyiségi jogok

A német BGB kodifikációja során felmerült a személyiségi jogi védelem magánjogra kiterjesztése, amely azonban elmaradt, s végül csak a névjogot vették fel a törvény 12. §-ába. A különös személyiségi jogok közé sorolják a névjogot, a képmáshoz való jogot, az alkotószemélyiséget és a védjegyjogot. A különös személyiségi jogok célja a személyiség védelme, amelynek folytán azon jogok, amelyek esetén ez csak mellékesen jelenik meg, kiesik ebből a körből. További sajátjuk, hogy pontosan körülhatárolt tényállással rendelkeznek, amelyek megvalósítása által a cselekmény jogellenessé válik, szemben az általános személyiségi joggal, amely egy nyitott törvényi tényállás, s ennél fogva tartalma nem meghatározott.²⁰ Míg az általános személyiségi jog esetén egy jogalkalmazói jogtárgy- és érdekmérlegelés szükséges az igény megvalósulásához, addig a különös személyiségi jogoknál a mérlegelést a jogalkotó már elvégezte.²¹ A BGB 12. §-ában szabályozott névbitorlás tényálláseleme ugyanakkor a "jogos érdek" sérelme, amely jogos érdek

¹¹ Lásd Pólay Elemér: Die römischrechtlichen Wurzeln des zivilrechtlichen Schutzes der Persönlichkeit. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (37) 1-22. (1987) 257-280. o.

¹² Svájcban nincs különbségtétel a személy és személyiség között, ott a személyiség védelméről beszélnek I. Art 28 ZGB.

¹³ Gierke: i.m. 207. o.

¹⁴ Kannowski/Staudinger Vorbem zu § 1 Rn 22.

¹⁵ Reichsgericht (birodalmi bíróság, régebbi fordításban birodalmi törvényszék) a legmagasabb szintű bírói szerv volt Németországban polgári és büntető ügyekben 1945-ig.

¹⁶ Lásd Klippel, Diethelm: Der zivilrechtliche Schutz des Namens eine historische und dogmatische Untersuchung. Paderborn, 1985. 152. o.

¹⁷ Kohler, Joseph: Das Eigenbild im Recht, Berlin, J. Guttentag, 1903.

¹⁸ Art 28 ZGB.

¹⁹ Art 39 PGR.

²⁰ Götting in Götting/Schertz/Seitz (Hrsg.): Handbuch des Persönlichkeitsrechts, CH Beck, 2008. § 11 Rn 4.

²¹ Götting 2008.

törvényileg nem kerül meghatározásra, s így ez ugyanúgy jogalkalmazói értelmezés és mérlegelés tárgyát képezi. A különös személyiségi jogok *Götting* szerint olyan személyiségi jogok, amelyek már az általános személyiségi jog előtt elismerést nyertek és törvényi szabályozásban részesülnek.²²

I.3. Különös személyiségi jogok általi védelem

I.3.1. Fogalom-meghatározás

A különös személyiségi jogok olyan alanyi jogok, amelyek a személyiséget már az általános személyiségi jog 1954-es elismerése előtt is védték. A különös személyiségi jogok *lex specialis*nek minősülnek az általános személyiségi joghoz képest, ezért a szubszumció során azt megelőzően vizsgálándóak.²³ A különös személyiségi jogok törvényi védelemben részesülnek, amely az általános személyiségi jogtól teljesen független. A különös személyiségi jogok közé tartozik a névjog a saját képmáshoz való jog és az alkotószemélyiség. Egy kisebbségi álláspont ide sorolja a védjegyjogot is.²⁴ A névjog a BGB 823. § (1) bek.²⁵ értelmében „egyéb jognak” minősül, a képmáshoz való jog a BGB 823. § (2) bek.²⁶ értelmében. A névjog Svájcban nem számít különös személyiségi jognak, hanem a személyiségvédelmi generálklauzula (ZGB 28. cikk)²⁷ egy különös megnyilvánulásának, tehát csupán e norma konkretizálását célozza.

I.3.2. Névjog

Mint arról már szó volt, a BGB kizárólag a névjogot szabályozza, és a névvitatás és névbitorlás ellen véd. A BGB 12. §-a a következőképpen védi a nevet: „*Ha valaki a jogosult nevének használatára való jogát vitatja, vagy ha valaki a jogosult érdekét azzal sérti, hogy az ő nevével megegyező nevet használ jogellenesen, úgy a jogosult a jogsértés megszüntetését kérheti. Ha további jogsértéstől kell tartani, a jogosult a jogsértés abbahagyását kérheti.*”

A Reichsgericht joggyakorlatában a névhasználat megsértése nem csak akkor valósult meg, ha valaki egy nevet saját személyisége megjelölésére használta, hanem akkor is, ha azt reklámozási célra használta vagy azt védjegyként bejegyeztette.²⁸ Az ezzel kapcsolatos leghíresebb ügy a Graf Zeppelin-ügy.²⁹ A tényállás szerint egy dohánygyár Zeppelin gróf nevét és arcképét, beleértve felsőtestét dohánytermékek vonatkozásában védjegyként lajstromoztatta, illetve azt árukon és áruk csomagolásán felhasználta. A Reichsgericht abból

²² Götting in: Götting/Schertz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrechts, § 11 Rn. 1.

²³ A joggyakorlatban lásd különösen NJW 1990, 1986 – Emil Nolde.

²⁴ Götting/Schertz/Seitz (Hrsg.): Handbuch des Persönlichkeitsrechts, CH Beck, 2008.

²⁵ BGB 823. § (1) bek. Aki szándékosan vagy gondatlanul más életét, testi épségét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogát jogellenesen megsérti, köteles a másinak az ebből származó kárát megtérítenie; § 823 Abs. 1 BGB Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

²⁶ BGB 823. § (1) bek. Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha valaki egy másik személy védelmére szolgáló törvényt sért meg; BGB 823. § Abs 2. Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt.

²⁷ ZGB 28. cikk Akit személyiségében jogellenesen megsértének, saját maga védelmére bírói jogvédelmet kérhet mindenkivel szemben, aki a jogsértésben közrehatott; Art 28. ZGB Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, kann zu seinem Schutz gegen jeden, der an der Verletzung mitwirkt, das Gericht anrufen.

²⁸ RGZ 86, 308, 310.

²⁹ RGZ 74, 308 – Graf Zeppelin.

indult ki, hogy egy név jogosulatlan használata nem csak akkor valósul meg, ha valaki egy idegen nevet saját személyisége megjelölésére használ, hanem akkor is, ha valaki egy idegen névvel reklámcélokra, árujelzőként vagy cégéerként él vissza. A bíróság hangsúlyozta, hogy a név használata nem azonos a név viselésével, vagy ahogy a Reichsgericht fogalmazott: „sokkal inkább akként kell felfogni a dolgot, hogy a névjogosult a neve használatát – amely a név viselésétől megkülönböztetendő – egy másik személlyel szerződéssel átengedi, azaz vele szemben lemond azon jogáról, hogy a név használatát számára megtiltsa.“ A BGB 12. §-a eredetileg nem csak az összetéveszthetőség ellen, hanem minden más a névvel összefüggő érdek védelmére szolgált.³⁰

I.3.3. Képzelt figurák esetén való alkalmazhatóság

Mivel a jogalkotó a személyiség általános védelmétől eltekintett, voltak olyan esetek, amelyek esetén a szubszumció a különös személyiségi jogok tekintetében nem vezetett eredményre. Ilyenek voltak a szerzői jogi védelmet nem élvező levelekkel kapcsolatos ügyek. Ehhez hasonlóan, a névjog érdekes alkalmazási lehetőségét vetették fel olyan ügyek, amelyekben egy személy nevét vagy magát a személyt „írásban és képben“ (*Schrift und Bild*) mutatták be, vagy ha a nevét egy kitalált figura megnevezésére használták. A Reichsgericht foglalkozott a kérdéskörrel, ugyanakkor minden ítéletben, jóllehet más okból, a kérdéskört megválaszolatlanul hagyta. Ez a Biedermann-döntésben azzal az indokolással történt meg, hogy „a 12. § még a lehető legmértányosabb értelmezése esetén sem vonatkozik azon esetekre, amikor a név használatát egy tipikus alak megjelölésére használják azzal, hogy egy meghatározott személyhez bármilyen kapcsolata állna fenn. Még becsületsértés (*Beleidigung*) sem lehetséges akkor, ha egy ilyen kapcsolat a felperessel összefüggésben hiányzik. Nincsen másról szó a perbeli ügyben, mint egy ártalmatlan élcéről, amelyet lehetetlen a felperes személyével kapcsolatba hozni.“³¹

A kérdés az 1917-es Weberlied-döntésben is nyitott maradt. A Reichsgericht abból indult ki, hogy a név a személy külső megjelölésére szolgál, hogy más személyektől őt megkülönböztesse, és a BGB 12. §-ának alkalmazása kizárt, ha egyáltalán nem is a névről, hanem a személyről van szó. Sosem lehet a névjog megsértéséről beszélni akkor – mondja ki a Reichsgericht –, ha a név jogosult viselője maga a névvel kerül megnevezésre, róla azonban valami valótlan állítanak. A bíróságnak meg kellett állapítania, hogy a perbeli versben egy olyan férfiről volt szó, aki a felperessel azonos nevet viselt, amely körülmény a BGB 12. §-ának alkalmazását kizárta.³²

I.3.4. Poszt mortem névvédelem?

A BGB 12. §-a alapvetően az ember nevét védi. Ez a védelem a jogképességhez kapcsolódik, s mivel az ember jogképessége a halálával megszűnik, úgy a névjogi igény is kizárólag élete idejére szűkül.³³ A névnek az ember jogképességéhez való kapcsolódása kizárja tehát azt, hogy a névjog a jogosult halála után is elismerésre kerüljön. A probléma nagyon hasonló a később bemutatásra kerülő általános személyiségi joghoz, amely esetén a poszt mortem személyiségi jog (*postmortales Persönlichkeitsrecht*) az elhunyt személyre való emlékeztetéséhez kapcsolódik, mint egyfajta továbbható védelem. A névjognál azonban egy

³⁰ Klippel: i.m. 421. o.

³¹ DJZ 1906, 543 – Biedermann.

³² RGZ 91, 350 – Weberlied. Hasonló: NJW 2004, 605 – Derrick.

³³ BGHZ 8, 318, 324.

sokkal egyszerűbb érvet lehet találni a BGB 12. §-ának alkalmazási körét a jogosult halála utáni időre való kiterjesztésre. A név ugyanis nem azonos a személlyel, hanem sokkal inkább egy, a jogalanyról leválasztható megjelölés (a BGB 12. §-a eredeti értelmében az emberé). E védelem tehát nem a jogalanyra magára vonatkozik, hanem a jogtárgyra, amely jelen esetben a név, egy szóbeli megjelölés. Ezzel pedig a jogképességhez való kötődés is feloldódik. A név, mint jogtárgy túléli a személyt. *Götting* korábban azon az állásponton volt, hogy egy post mortem névvédelem a képmáshoz való jog analógiájára a halál után elismerhető lehet.³⁴

1.3.5. A képmáshoz való jog³⁵

A képmás már a 19. században jogilag védett volt. A szabályozási igény a fényképkészítés feltalálása, és az ún. pillanatkép (*Momentfotografie*) hívta életre. Ez a védelem a megrendelt fényképhez kapcsolódóan alakult ki, és a szerző jogainak korlátját képezte. A képmáshoz való jog szabályozása viszont még a megrendelés tekintetében is tökéletlen és elégtelen volt, és a lefényképezett személy érdekei pont abban az esetben nem voltak kellően védve, ha a megrendelő és a leképezett személy nem voltak azonosak.³⁶

Az abbagyásra s eltiltásra vonatkozó igények szükségessége a képmáshoz való joggal összefüggésben a Bismarck-eset hívta életre, amikor is a birodalmi kancellárt két újságíró, már halálában lefényképezte azon céllal, hogy a felvételeket később napilapoknak adják el. A Reichsgericht az esettel büntetőügy keretében foglalkozott, illetve kiemelendő az is, hogy akkoriban az elkövetés helyén, Friedrichsruh-ban a szász tükör volt hatályban, ami természetesen semmilyen rendelkezést nem tartalmazott a személyiség védelme vonatkozásában. A bíróság a birodalmi kancellár halálos ágyához való behatolást, mint magánlaksértést értékelte, és a *condictio ad iustam causam*³⁷ (jogellenes jogcímből származó gazdagodás) alapján rendelte el a felvételek kiadását. A német birodalom polgári törvénykönyve (a BGB) egy évvel később hatályba lépett, szintén bárminemű utalással a képmáshoz való jogra, jóllehet a jogirodalom egy része annak magánjogi szabályozását kifejezetten támogatta.³⁸ A személy külső megjelenését védő személyiségi joga az 1907-es Kunsturhebergesetz³⁹ 22. sköv. §§-aiban⁴⁰ került „elrejtésre“. Ezzel a német jogalkotó a fényképeszeti alkotások szerzői jogi jellegű védelme melletti álláspontját továbbra is fenntartotta.⁴¹ A képmásvédelem ezzel szemben nem szerzői jog, hanem egy személyiségi jog, és a KUG 22. § 1. mondata ennél fogva a BGB deliktuális felelősségének (BGB 823. § (2) bek.) „*más jogot védő törvény*“ rendelkezésébe tartozik.⁴² E jognak a képzőművészetről és a fotográfiáról szóló szerzői jogi törvénybe való betagozódása abból adódik, hogy a képmáson

³⁴ Götting, Horst-Peter: *Persönlichkeitsrechte als Vermögensrechte*. Tübingen, Mohr, 1995. 107.

³⁵ Das Recht am eigenen Bilde szó szerinti fordításban a saját képhez való jog, a továbbiakban képmáshoz való jog.

³⁶ Götting 1995: 16-17. o.

³⁷ Digesta. 12. 5.

³⁸ Kohler: i.m. (15); Cohn: *Neue Rechtsgüter*, 1902.

³⁹ A szerző jog egyes részeiről rendelkező törvény, a továbbiakban KUG.

⁴⁰ KUG 22. § Képmások csak a lefényképezett személy beleegyezésével terjeszthetők, illetve tehetőek nyilvánosságra. A beleegyezés kétség esetén akkor is megadottnak tekintendő, ha a lefényképezett személy díjazásban részesül azon okból, hogy őt lefényképezik. A lefényképezett személy halála után 10 évig a hozzátartozóinak hozzájárulása szükséges. § 22 KUG Bildnisse dürfen nur mit Einwilligung des Abgebildeten verbreitet oder öffentlich zur Schau gestellt werden. Die Einwilligung gilt im Zweifel als erteilt, wenn der Abgebildete dafür, daß er sich abbilden ließ, eine Entlohnung erhielt. Nach dem Tode des Abgebildeten bedarf es bis zum Ablaufe von 10 Jahren der Einwilligung der Angehörigen des Abgebildeten.

⁴¹ Ehhez: Götting: 1995: 15. o.

⁴² Lettl, Tobias: *Urheberrecht*. CH Beck, München, 2. Auflage, 2013. § 12 Rn. 2.; médiajogi szemszögből: Petersen, Jens: *Medienrecht*. CH Beck, München, 2010. 54. o.

fennálló szerzői joghoz hasonlóan annak nyilvánosságra hozatala a szabályozás tárgya és a kép létrehozójának szerzői joga nagymértékben átfedésben van vele annyiban, hogy a kép felhasználásához a leképezett személy hozzájárulása szükséges.⁴³

I.4. A védelem el nem ismerése a Reichsgericht gyakorlatában

Az átfogó személyiségvédelem fontossága már a két világháború közötti időben is egyre jobban érződött, ez egyrészt megmutatkozott a különös személyiségi jogok alkalmazásának a tágításán, másrészt azon esetekben, amikor jogvédelmet kellett volna adni a félnek, a BGB azonban nem tartalmazott erre vonatkozóan jogalapot. Ahogy a Reichsgericht fogalmazott, „*egy általános alanyi személyiségi jog a hatályos polgári jogtól idegen. Csak és kizárólag különös, törvényileg szabályozott személyiségi jogok léteznek.*“⁴⁴ Az analógia útján történő elismerés pontosan azért nem volt lehetséges, mert a BGB kodifikátorai az általános személyiségi jog törvénybe iktatásától szándékosan mondtak le, ez pedig kizárta, hogy az analógia vonatkozásában törvényi hézagról lehessen beszélni. A Reichsgericht e pozitivistá törvényértelmezése mellett a Rundfunk-döntésben⁴⁵ is kitartott: „*egy általános személyiségi jog, amelynek köszönhetően a szerző a jogairól kimerítően rendelkezni tudna, csak egy, a jogrendszerben egyenként elismert jogosultságoknak gyűjtőfogalma, amely nem biztosítja az igényérvényesítést, és amely sem eltiltási, sem kártérítési igényt nem alapoz meg mindaddig, míg nem egy, törvényben külön szabályozott jogosultságról van szó.*“⁴⁶ Az átfogó, generálklauzula jellegű védelemmel szemben állt az is, hogy ez a jog egészen bizonytalan, tényállása teljesen üres, és emellett tartalmilag is a korszellemmel együtt változik, módosul és fejlődik.⁴⁷ A személyiségi jogi javak a névjog és a képmás által nyújtott eszmei védelmen túl más jogintézmények keretében részesültek kizárólag védelemben, mint amilyen a cégnev, illetve a védjegyjog is volt.

I.5. Az általános személyiségi jog bírói jogfejlesztés keretében történő elismerése

A személyiségi jog felfogásának és szabályozásának több lehetséges útja létezik, az osztályozás történhet egyrészt a versenyjog, a szellemi alkotások oldaláról, másrészt a *privacy* (magánélet) által, vagy akár az emberi méltóság oldaláról.⁴⁸ Németország azon utat választotta, hogy az általános személyiségi jogot a német alaptörvényben biztosított emberi méltósággal hozta kapcsolatba. Az ember méltósága a személyiségvédelemben politikailag is szerepet játszott annyiban, hogy a Reichsgericht vonatkozó joggyakorlatával való szembenállást is hivatott (volt) kifejezni. Az elismerés azért volt sajátos, mert nem analógia útján történt, hanem inkább absztrakt módon deklarálta a jogot a bíróság e jog meglétét.⁴⁹ Az általános személyiségi jog ezzel egy teljesen más helyzetbe került, mint amilyen Svájcban található, a politizálódása által ugyanis e jog „*mint az emberi méltóság érintetlensége, vagy*

⁴³ BGHZ 20, 345 – Paul Dahlke.

⁴⁴ RGZ 92, 401, 403. - Nietzsche Briefe

⁴⁵ RGZ 71, 413, 414 - Der Tor und der Tod / Rundfunk.

⁴⁶ RGZ 71, 413.

⁴⁷Lásd Hubmann, Heinrich: Das Persönlichkeitsrecht, Böhlau Verlag, Münster / Köln, 1953. 109. o.; az Egyesült Államokban különösen Solove, Daniel J.: Conceptualizing Privacy, California Law Review 2002. 1087. o. sköv.

⁴⁸ Beverly-Smith – Ohly – Lucas-Schlotter: Privacy, Property and Personality, Cambridge University Press, 2005. 4. o.

⁴⁹ Lásd Hambach: Das bürgerliche Gesetzbuch aus Sicht der anglo-amerikanischen Literatur unter besonderer Beachtung des Richterleitbildes und des allgemeinen Persönlichkeitsrechts, Dissertation, Hamburg, 2004. 127. o.

pozitív fogalmazásban, mint a személyiség szabad kibontakozásához való jog, az alkotmányos alapjogok közé emelkedik.⁵⁰

A személyiségi jog elismerése tehát nem a BGB módosításával történt, hanem bírói jogfejlesztés útján. A Grundgesetz 1949-es hatálybalépése után védelemben részesült az 1. cikk (1) bekezdésben az emberi méltóság, a 2. cikk (1) bekezdésben a személyiség szabad kibontakozásához való jog. A BGH ezen megváltozott jogi környezetet úgy tekintette, hogy az alkotmánykonform jogértelmezés csak abban az esetben adott, ha egy polgári jogi általános személyiségi jog elismerésre kerül:⁵¹ „*mivel mostmár az Alaptörvény tartalmazza az ember jogát a méltóságának megóvására (GG 1. cikk) és a személyiség szabad kibontakozásához való jogot is magán-, mindenki által tisztelendő jogként ismeri el mindaddig, míg e jog mások jogait vagy az alkotmányos rendet vagy a jó erkölcsöket nem sérti (GG 2. cikk), úgy az általános személyiségi jogot, mint egy alkotmányosan garantált alapjogot el kell ismerni*“.⁵²

A BGH azon az állásponton volt a Leserbrief-döntésben,⁵³ hogy a német alaptörvény előbb említett 1. és 2. cikkei egy általános személyiségi jogot implikálnak a magánjogban, amely a BGB 823. § (1) bekezdése szerint „egyéb jognak“ minősül. A jog elismerése tehát ezen, 1954-es bírósági döntésre vezethető vissza, nem a későbbi ún. Herrenreiter-döntésre.⁵⁴ A bíróság hangsúlyozta, hogy a személyiség átfogó védelme a Reichsgericht joggyakorlatában azért került elutasításra, mert az akkor érvényben levő német jogrend nem tartalmazott pozitív törvényi szabályt egy általános személyiségi jogra vonatkozóan. A Reichsgericht szöveghű értelmezésével ellentétben a kártérítési jogból kiindulva hozták létre e jogot. Ettől eltérően Svájcban különálló jogalapot, alanyi jogot találhatunk a német BGB-ből hiányzó személyekről szóló részben. A teljes joggyakorlat és minden döntés a személyiségvédelemhez kapcsolódóan az ekkor elkezdett bírói jogfejlesztés továbbvitelén alapul, ahogy Opoku fogalmaz, „*the general right of personality is undoubtedly one of the most remarkable contributions the German judges have ever made*“.⁵⁵

II. Eszmei érdekek általános személyiségi jog általi védelme

II.1. Az általános személyiségi jog alkalmazási körének kiterjesztése a különös személyiségi jogok megsértésének eseteire

Az általános személyiségi jog elismerése után a BGH megkísérelte kibővíteni annak alkalmazási körét. Egy ilyen bővítés volt az, amikor a BGB 253. § (1) bekezdést akkor hatályos formájában *contra legem* alkalmazta becsületsértés esetén a nem vagyoni károk pénzbeli megtérítésére.⁵⁶ A joggyakorlat hasonló konstrukciót hozott létre a különös személyiségi jogok vonatkozásában is. Néhány esetben a szubszumció mindkét jog (azaz a különös személyiségi jogok és az általános személyiségi jog) vonatkozásában sikeres lett volna, ezt bizonyos esetekben a tényállás jellege (pl. jogellenes megnevezés), máskor a jogkövetkezmény alkalmazhatósága (pl. kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás) támogatta.

Egy ilyen döntés a híres Caterina Valente-eset,⁵⁷ amelyben a BGH a reklámozás célját szolgáló jogellenes megnevezést az általános személyiségi jog megsértésének tekintette. A

⁵⁰ Súlyom: i.m. 34. o.; Hambach: i.m. 118. o.; ehhez még Pokol, *The Concept of Law. The multi-layered legal system*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001.

⁵¹ Kannowski/Staudinger Vorm zu § 1 Rn. 24.

⁵² BGHZ 13, 334.

⁵³ BGHZ 13, 334.

⁵⁴ Medicus – Petersen, *Bürgerliches Recht*, 23. Auflage. Rn 615.o.

⁵⁵ K. Opoku, *Delictual Liability in Germany. International and Comparative Law Quarterly* 21, 1972. 269. o.

⁵⁶ Staudinger/Honsell (2013) *Einl zum BGB Rn 128.*; BGHZ 26, 394 – Herrenreiter.

⁵⁷ NJW 1959. 1269 – Caterina Valente.

tényállás szerint az alperes protézis tisztítására és rögzítésére szolgáló preparátumokat forgalmazott. A „C“ magazin 1957.07.10.-i különszámában, 648197 példányban egy egész oldalas hirdetést tett köze, amelyben egy meg nem nevezett énekesnő valószínű élményeit és az alperes termékeit dicsérték fel. A leírásban a felperes, egy ismert művésznő neve is szerepelt. Felperest nem kérdezte meg alperest arról, hogy vajon személyének megemlékezéséhez a reklám szövegében hozzájárulását adja-e.

A bíróság abból indult ki, hogy a BGB 12. §-a szerinti igény akkor valósul meg, ha a jogosult nevét egy másik személy, amelyet ez nem illet meg megjelölésként, illetve megkülönböztetési eszközként használ. A joggyakorlat ezen tényállás alkalmazási körét olyan esetekre is kiterjesztette, amikor a név viselőjét a neve használata által olyan helyiségekkel, termékekkel vagy készítményekkel hozzák kapcsolatba, amelyekhez semmi köze nincs. Túl messzire menne azonban azon indokolás – mondta a BGH – hogy egy személyre történő bármely önhatalmú, reklámozással összefüggő névbeli utalás kivétel nélkül névbitortást eredményezzen. Azon kérdést azonban, hogy a BGB 12. §-ának alkalmazása ezen esetek közül néhányra vonatkozik-e, a BGH szándékosan nyitva hagyta azon indokolással, hogy „*a jogrendszer ezen esetek vonatkozásában már kielégítő jogvédelemmel rendelkezik*“. Ez pedig az újonnan elismert általános személyiségi jog volt.

A BGH általi szubszumció akkor válik érthetőbbé, ha a felperes kereseti kérelmét megvizsgáljuk. Valente asszony abbahagyásra és *egy meghatározott pénzösszeg fizetésére* perelt a jogcím megjelölése nélkül. A kereseti kérelemben nem került részletezésre az, hogy a konkrét esetben a pénzfizetésre irányuló kereset melyik jogalapra támaszkodik. Az abbahagyásra és a kártérítésre irányuló keresetet a BGB 12. §-ának alkalmazásával meg lehetett volna oldani, mert az abbahagyást ez a norma tartalmazza jogkövetkezményként, a kártérítésről rendelkező BGB 823. § (1) bekezdés értelmében a BGB 12. §-a „*egyéb jognak minősül*“, és így ez alapján is megállapítható lett volna a névjog sérelme a vonatkozó jogkövetkezmények alkalmazásával. Abban az esetben azonban, ha a fizetésre irányuló (marasztalási) kereset, ahogyan azt a BGH is megállapította, nem vagyoni (eszmei) kártérítésre irányul, úgy a helyzet lényegesen megváltozik, mert ezt a BGB 12. §-a nem tette lehetővé. Az elégtételről rendelkező BGB 847. §-át a BGH a képmáshoz való jog megsértésére analóg módon alkalmazta, és egy „*méltányos kártalanítást*“ ítélt meg pénzben (*billige Entschädigung in Geld*).⁵⁸ Ahhoz azonban, hogy ezt a névjog esetén is megtegye, szintén analógiát kellett volna, hogy alkalmazzon.

Meglátásom szerint ugyanakkor nem az általános személyiségi jog sérelméről beszélhetünk akkor, ha a nyilvánosság számára ismert eladóművészek nevét a hozzájárulásuk nélkül reklámhirdetéseikben említik meg. A BGB 12. §-ának kiterjesztő értelmezése éppen azért volt adott, mert magának a jogalkotónak is az volt az akarata, hogy a nevet átfogóan, az üzleti élet körén kívül is védje;⁵⁹ a bírói jogfejlesztés ugyanezen alanyi jog vonatkozásában is megtörténhetett volna. A BGH azonban inkább azt választotta, hogy a kereskedelmi felhasználással összefüggő, jóllehet erőteljesen domináló eszmei, erkölcsi érdekek sérelme esetén a név, mint jogtárgy megsértéséhez kapcsolható eszmei kár megtérítésének jogkövetkezményét az általános személyiségi jog mint jogalap hatókörébe vonja be.

Idegen név reklámcélú jogosulatlan használatát a BGH Carrera-ügyben⁶⁰ szintén az általános személyiségi jog megsértésének tekintette, és a jogalap nélkül szerzett előny

⁵⁸ BGHZ 26, 349 – Herrenreiter.

⁵⁹ Protokolle der Kommission für die Zweite Lesung, Bd. 6. 113. o. (A BGB második szövegét tárgyaló bizottsági jegyzőkönyvek)

⁶⁰ NJW 1981, 2402 – Carrera.

visszatérítését a BGB 812. §-a⁶¹ alapján a felperesnek odaítélte. Az ügy tényállása szerint alperes a cégnevének vezérszavát képező „Carrera” árumegjelöléssel játékautókat gyártott és forgalmazott. Az 1967/77. évi programjának egyik részének csomagolását egy fénykép felhasználásával felperes járművét is megjelenítette, mégpedig olyan módon, hogy egy leretusált hirdetés helyett a versenyautó elején a „Carrera” vezérszó harmadik személyek számára is olvasható maradt. Felperes azon a véleményen volt, hogy alperes ezzel a megjelenítéssel a vásárlói érdekkörében olyan látszatot keltett, mintha ő – a felperes – a valóságban is az alperes által reklámozna termékeit.

A jogvita elbírálása során a bíróság a Caterina Valente-ügy értékelését is belevonta, és (ismét) megállapította, hogy idegen név reklámcélú használata nem mindig a BGB 12. §-a szerinti névjog megsértését eredményezi.⁶² A Caterina Valente-ügyhöz képest a névhasználat jelen ügyben nem volt összekötve a személyiségi jog jogosultjának hírnevének és megítélésének csökkenésével, így a fizetésre irányuló marasztalási kereset nem a BGB 847. §-a szerinti elégtétellel, hanem a 812. § szerinti jogalap nélküli gazdagodás alapján került megítélésre. A BGB 812. §-a szerinti igény annak absztraktságánál és univerzalitásánál fogva a névjog megsértéséből is származhatott volna. A jogalap azonban nem a névjog volt, hanem a korábbi ítélkezési irányvonalat fenntartva az általános személyiségi jog. A BGH így már az általános személyiségi jog joggyakorlatban elismert tényállásához két új jogkövetkezményt tudott kapcsolni, a BGB 847. és 812. §§-ait ezzel alakítva a minél teljesebb személyiségi jogi védelmet.

A személyiségi jog halál utáni érvényesülésének kérdésében a BGH a Nolde-ügyben tett alapvető kijelentéseket, jóllehet azt a Mephisto-ügyben ismerte el. A Reichsgericht joggyakorlatában a név védelme a halállal megszűnt, mert annak jogképessége is a halállal ért véget. A jogváltozáshoz itt is az általános személyiségi jog elismerése vezetett. A jogvita tárgya két akvarell volt, amelyet az 1956-ban elhunyt Emil Nolde expresszionista festő stílusában festettek, és amelyet az ő kézjegyével láttak el, a képek azonban nem Noldétól származtak. A BGH az igény értékelése szempontjából a következőkre jutott: *„Az, hogy vajon azon joggyakorlat, amely szerint a névjog a halállal megszűnik, továbbra is fenntartható-e, vagy hogy – mint ahogy a felülvizsgálati bíróság is látja [...] a BGB 12. §-ának névjoga az általános személyiségi jog egy szeletként a személyiségi jogi védelmi hatásával a névviselő halála után is továbbhatni képes, itt most nem jelentős. Ennek az oka az, hogy a fellebbezési bíróság által tett megállapítások alapján nem állapítható meg, hogy felperes a festő nevét használta-e.”*⁶³ A BGH az alsóbíróági érvelést elfogadta, amely az igényt az általános személyiségi jogra alapította, és ez egyben azt is jelenti, hogy a poszt mortem névvédelem elismerését ismét megtagadták. A személyiség jogi védelme a német alaptörvény 1. cikk (1) bekezdése értelmében nem szűnik meg a halállal, *„sokkal inkább arról van szó, hogy egy általános érték- és tartózkodási igény hat tovább, amely az elhunyt személyek továbbható életképét továbbra is védi a súlyos behatásokkal szemben.”*⁶⁴

A tényállás szerint az énekesnő Nena, egy jogkezelő szervezettel egy ún. „Merchandising-Sponsor-Promotion-szerződést” kötött, amelyben minden kereskedelmileg értékesíthető jogát (így a képmáshoz való jogát is) ezen szervezetre átruházta.⁶⁵ A jogkérdés az volt, hogy a jogkezelő szervezet harmadik személyekkel szemben perelhet-e, ha azok Nena képét gazdaságilag hasznosítják, illetve használják. A BGH abból indult ki, hogy a szerződés

⁶¹ BGB 812. § Aki más teljesítése által vagy egyéb módon a másik személy rovására valamit jogalap nélkül megszerez, az e másik személynek ezt kiadni köteles; § 812 BGB Wer durch die Leistung eines anderen oder in sonstiger Weise auf dessen Kosten etwas ohne rechtlichen Grund erlangt, ist ihm zur Herausgabe verpflichtet.

⁶² NJW 1959. 1269 – Caterina Valente.

⁶³ BGHZ 107, 384 – Emil Nolde.

⁶⁴ BGHZ 107, 384 – Emil Nolde.

⁶⁵ BGH 14.10.1986 VI ZR 10/86 „NENA“

értelmezése arra vezet, hogy az ezen esetekre egy általános meghatalmazást tartalmaz, amely a perlést a szervezet számára lehetővé teszi. A jogalap nélküli gazdagodás lényege abban állt, hogy a jogsértő a jogkezelő szervezet beleegyezésének ki nem kérésével kísérelte meg a gazdasági hasznosításhoz való hozzájárulás költségeit elkerülni. Az, hogy a jogkezelő szervezet perlési joga a törvényes vagy az akaratlagos félképeség alapján ítélandó meg, a bíróság nem nyilatkozott. A képmáshoz való jog átruházását a BGH nemlegesen válaszolta meg, és kizárólagosan a kereskedelmi hasznosításhoz való hozzájárulásról beszélt. Felperes azon állásponton volt, hogy Nena képeinek kereskedelmi hasznosításához való hozzájárulását 5500 DM díjfizetés ellenében engedte volna át alperesnek, amely összeg a szokásosan követelt licencia díj alsó határát képezi. A BGH a fizetendő díj megállapításánál nem azt vette figyelembe, hogy mekkora összeg fizetésére lenne a jogsértő hajlandó, hanem egyedül azt, hogy Nena képmásának kereskedelmi célú hasznosítása estére kötött megállapodás során mekkora díj fizetésére kerülne sor.

Götting abból indul ki, hogy egy egyszerű, kötelmi hatályú átruházás dogmatikailag jelen esetben kizárt.⁶⁶ Ez ahhoz vezet, hogy a döntést akként kell értelmezni, hogy Nena a képmáshoz való jogait (kvázi)dologi hatállyal, tehát abszolút hatállyal átruházta.⁶⁷ Ennek okán a képmáshoz való jog szigorú átruházhatatlansága nem tartható álláspont, amely ezen jogosultság vagyoni tartalmára is rámutat.

II.2. A különös személyiségi jogok törvényi hézagjainak meghódítása az általános személyiségi jog által

A nem szabályozott személyiségi jogi területek mellett a BGH által elismert általános személyiségi jog a korábban jogalkotás útján elismerésre került személyiségi jogokat is hátráltatta a továbbfejlődésben. Ez történt különösen akkor, ha egy különös személyiségi jog valamely alkalmazási köre tekintetében a jogalkotó nem helyezte el rendelkezést a törvényben. Néhány esetben a törvényhozó szándékával ellentétben megváltoztatásra került a szubszumció menete, mint ahogyan azt a Caterina Valente és a Carrera esetek mutatják.

A legfontosabb és legjelentősebb tényállásokat az alábbi táblázatban foglaltam össze annak megjelölésével, hogy mely törvényhelyen vagy bírósági ítéleten nyugszik a jog elismerése. A félkövérrel jelölt ítéletek azok, amelyek esetén az igényt az általános személyiségi jogra alapozva ismerte el a bíróság.

§ 12 BGB	névvitatás		§ 12 BGB
	névbitorlás		§ 12 BGB
	Megnevezés reklám céljából		BGHZ 1959, 1269.
	vállalatjelzők		§§ 5, 15 MarkenG
	post mortem védelem		BGHZ 107, 384.
	Vagyoni érték		NJW 2000, 2195.
	Domain név (bitorlás)	eszmei	§ 12 BGB, NJW 2002, 2031.
vagyoni		BGHZ 169, 193.	
§ 22 KUG	Általános védelem		§ 22 KUG

⁶⁶ Götting 1995: 62. o.

⁶⁷ Götting 1995: 63. o.

	post mortem védelem	§ 22 S. 3 KUG
	Vagyoni érték	NJW 2000, 2201.
(UrhG)	Levelek szerzői jogi oltalom nélkül	BGHZ 13, 334.
-	hang	NJW 1990, 1996.

(saját szerkesztés)

II.3. Az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásaira való utalás a joggyakorlatban

II.3.1. vagyoni vonatkozások

Már a polgári jogi személyiségvédelem kikristályosodásának korában sem állt messze az irodalomtól az, hogy bizonyos személyiségi jogoknak vagyoni jogi karaktert ítéljen oda.⁶⁸ Már említésre került, hogy mivel a magánjog bármilyen jogalkotói módosítása megtörtént volna, a bírói gyakorlat a Leserbrief-döntésben⁶⁹ útján kezdték el a jogvédelem megadását. A BGH akkor úgy érvelt, hogy a személyiség általános védelmének alapja az alkotmányos emberi méltóság és szabad kibontakozás alapjogain nyugszik. Ez azonban azt feltételezte, hogy a védelem eszmei, nem vagyoni jellegű; ennek ellenére a BGH már 1968-ban sem vonakodott megemlíteni azt, hogy az általános személyiségi jog nem minden tekintetben minősül átruházhatatlan és örökölhetetlen jognak, hanem rendelkezik vagyoni vonatkozásokkal is.⁷⁰ Arról azonban, hogy mely jogok, illetve jogosultságok tartoznak ide, és milyen mértékben lehetséges ez, a BGH hallgatott. Az „általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásai” mint fogalom ezen ítélet előtt nem lelhető fel az irodalomban. A védjegy- (árjelző-) és cégjogban⁷¹ már találhatóak voltak olyan személyiségi jegyek, elsősorban a név és a képmás, amelyek messzemenően tárgyasultak, és ezzel vagyoni értékkel rendelkeztek, illetve részben forgalomképesek is voltak⁷² Ezen kívül a képmáshoz való jogot a bírói gyakorlat egy kizárólagos értékesítési jogként (*ausschließliches Verwertungsrecht*) kvalifikálta azzal, hogy a használat és hasznosítás átengedésének ellenértékéként egy díjfizetési kötelezettséget általában el tudjon ismerni.⁷³

A képmáshoz való jog törvényi elismerésekor, 1907-ben a jogalkotó tisztában volt azzal, hogy ezen jog kereskedelmileg hasznosítható, s mégsem állított semmilyen gátat annak útjába, hogy az ilyen célú felhasználást kizárja. *Götting* abból indul ki, hogy a képmáshoz való jog társadalmi felfogása az idő folyamán jelentősen megváltozott. „*Időközben a gazdasági, technológiai és társadalmi változások, különösen a virtuális tömegmédia fejlődése és az általa kiváltott kép-zuhatag itt is az erkölcsi alapok alapvető változásához vezetett.*”⁷⁴ Hírességek képmásának reklámcélú felhasználása elsősorban inkább vagyoni, mint eszmei sérelemhez vezet, amelyet *Götting* a Zeppelin- és a Tull Harder-döntéseken⁷⁵ keresztül mutat be. Míg a Graf Zeppelin ügyben a felperes erkölcsileg volt károsult képmása védjegyként való lajstromozása által, addig a Tull Harder ügyben a Reichsgericht nem látott jogértést abban, hogy egy abszolút kortörténeti szereplő képmását reklámcélra használják fel.⁷⁶ A Blauer

⁶⁸ Gierke: i.m. 704-705. o.

⁶⁹ BGHZ 13, 334 – Leserbrief.

⁷⁰ BGHZ 50, 133 – Mephisto.

⁷¹ A kialakuláshoz és dogmatikához l. Klippel: i.m.

⁷² Lásd *Götting* 1995.

⁷³ BGHZ 20, 345 – Paul Dahlke.

⁷⁴ *Götting* 1995: 46-47. o.

⁷⁵ RGZ 125, 80 – Tull Harder.

⁷⁶ Lásd *Götting* 1995: 45. o. sköv.

Engel II.-döntésben a szövetségi alkotmánybíróság egy teljesen más nézőpontból támasztja alá ugyanezen meglátást: „*ma már, másként mint 1956-ban, amikor a tényállást megállapító bíróság a BGHZ 20, 345,⁷⁷ számú döntésben szakértőt rendelt ki, nem szükséges első körben szakértői bizonyítás elrendelése annak megállapításához, hogy a hírességek képmásának kereskedelmi célú felhasználása reklámokban igen gyakori jelenség*“.⁷⁸

II.3.2. Kiterjesztés a hanghoz való jogra

A kép és a név védelmét a hamburgi táblabíróság a Heinz Erhardt-döntésben⁷⁹ a hangra is kiterjesztette, ahogy a bíróság fogalmaz, „[a KUG 22. §-ának] *védelme <E> jellegzetes hangjára és szavajárására tekintettel a jelen ügye alkalmazást nyer. A személyiségi jogi sérelem intenzitása nem kisebb mértékű, mint a képmás és a név védelme esetén. A rádió reklámjának minden hallgatója számára – teljesen mindegy, hogy az utánpótlást felismerte-e – a művészi személyiség emlékezete idéződik fel teljes valójában. De ennek fel is kell idéződnie, mert a reklám éppen ebből a hatásából nyeri ki az elérni kívánt figyelmet és megnyerést.*“⁸⁰ A döntés időpontjában, 1989-ben a személyiségi jog vagyoni vonatkozásai még nem nyertek elismerést, a bíróság ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a személyiségi jogok mindenekelőtt akkor részesülnek védelemben, ha reklámban *anyagi érdekek támogatásából* kihasználásra kerülnek⁸¹

III. Monista vagy dualista védelem?

III.1. A szabályozási célról általában

Különböző álláspontok vannak arra nézve, hogy miért és hogyan fogják fel és szabályozzák az egyes jogrendszerek a személyiségi jogok kommercializálódást. Ezen teóriák rendelkezhetnek gazdasági tartalommal,⁸² az egyén védelmére is koncentrálhatnak, vagy éppen a fogyasztó jogaira.⁸³ Az örökölhető és átruházható személyiségi jegyek elismerésének német útja a személyiség védelmét, pontosabban az általános személyiségi jogot állítja ennek középpontjába. A kérdés ezzel kapcsolatban inkább az, milyen mélységig hatja át a szabályozást (vagyis inkább szabályrendszert) a „*personality theorie*“, azaz a személyi eszme. Tulajdonképpen a kérdés tehát az, hogy mekkora mértékű rendelkezési joga marad a személyiségi jog jogosultjának ezen tárgyasult alkotórészek felett. A dualista elméletek szerint a kommercializálódott személyiségi részek vagyonjoggá válnak, és ezzel uralmi joggá is, amely az általános személyiségi jogtól és annak jogosultjától létezik. A monista teória képviselői szerint ezzel szemben a személyiségi jog jogosultjának eszmei érdekei ezen

⁷⁷ „Er kann deshalb auch unbedenklich auf die hier in Frage stehende Verletzung der persönlichkeitsrechtlichen Befugnisse des Klägers an seinem Bilde erstreckt werden; den nach den auf Grund des Sachverständigengutachtens getroffenen Feststellungen des Berufungsgericht gestatten bekannte Künstler derartige Veröffentlichungen zumeist nur gegen eine nicht unerhebliche Vergütung“ (BGHZ 20, 345 – Paul Dahlke).

⁷⁸ NJW 2006, 3409 – Blauer Engel II.

⁷⁹ NJW 1990, 1995 – Heinz Erhardt.

⁸⁰ NJW 1990, 1995 – Heinz Erhardt.

⁸¹ NJW 1990, 1995 – Heinz Erhardt.

⁸² L. Seemann, Bruno: Prominenz als Eigentum. Parallele Rechtsentwicklungen einer Vermarktung der Persönlichkeit im amerikanischen, deutschen und schweizerischen Persönlichkeitsschutz. Nomos, Baden-Baden, 1996.

⁸³ Rendszerezve bemutatja Corbett, Val: The right of publicity and the search for principle, In: Koltay, András (hrsg): Media Freedom and Regulation in the new Media World, Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

vagyoni, tárgyasult vonatkozások felett mind élők között, mind halál esetére figyelembe veendőek. Az alábbiakban ezen teóriák kerülnek bemutatásra.

III.2. Dualista elméletek

A személyiségi jogok dualizmusa élesen elválasztja egymástól az eszmei és a vagyoni, materiális érdekeket,⁸⁴ ez azt jelenti, hogy két, eltérő törvényi alap is védi a személyiségi jogokat. Az egyik ilyen az eszmei érdekeket védő, alapvetően tartózkodásra irányuló igény, a másik pedig a vagyoni érdekeket, az értékesítés, használat ellen védő forgalomképes vagyoni jog. Ezen elmülethez hasonlít leginkább az Amerikában kialakított *Right of Privacy* és *Right of Publicity*.

A személyiség és az image (személyiségkép) közötti különbségtételen alapuló dualista védelmet ismer el *Beuthien*.⁸⁵ Az ő felfogásában a személyiségkép egy, a személyiségről leválasztható örökölhető és átruházható vagyoni jog. *Beuthien* abból indul ki, hogy a személyiség és az arculata (személyiségkép) között azért kell éles határvonalat vonni, mert a személyiség, mint olyan nem fokozható le egyszerű tárggyá.⁸⁶ Beszélhetünk egyrésről a személyiségről, amely az élő személy lényeges alkotóeleme,⁸⁷ és beszélhetünk uralmi jogokról, amelyek egyfajta értékesíthető jogok, és amelyeket ő személyiségi javakon fennálló jogoknak nevez (*Persönlichkeitsgüterrechte*).⁸⁸ A személyiség ugyanis – véleménye szerint – nem lehet jogtárgy, de a személyiségen fennálló egy jog már igen, akkor is, ha az alapvetően átruházhatatlan. Az ideális és materiális érdekek közötti ezen éles különbségtétel okán könnyen meghatározható véleménye szerint, hogy melyek a személyiségi jogba tartozó örökölhető jogosultságok, ez pedig a jogbiztonságot szolgálja. Azon szerződéseket, amelyek tárgya maga a személyiség, nem lehet érvényesen megkötni, és ez nem amiatt van, mert a személyiségi jog nem jogtárgy, hanem mert az elismert személyiségi jog nem átruházható. A személyiségi jogok a polgári jog szempontjából jogtárgynak minősülnek,⁸⁹ és annyiban amennyiben eszmei érdekek védelmére irányulnak, alapvetően nem átruházhatóak és nem örökölhetőek. Más állásponton van *Heitmann*, aki az eszmei és vagyoni érdekek közötti dualista elválasztást egy személyiségi hasznosítási jog (*Persönlichkeitsnutzungsrecht*) konstruálásában látja. Az ő nézete szerint ez a személyiségi hasznosítási jog egy átruházható, örökölhető vagyoni jog.⁹⁰

III.3. Monista elméletek

A személyiségi jogok monizmusa nem jelent mást, mint a szerzői jogban: a személyiségi és a vagyoni jogok és jogosultságok egységét.⁹¹ Más szavakkal kifejezve:

⁸⁴ Götting in: Götting/Schertz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrecht, § 10 Rn 4.

⁸⁵ Beuthien, Volker: Was ist vermögenswert, die Persönlichkeit oder ihr Image? NJW 2003, 1220. o. sköv.

⁸⁶ Beuthien: i.m. 1221. o.

⁸⁷ Beuthien Volker / Schmölz, Anton S.: Persönlichkeitsschutz durch Persönlichkeitsgüterrechte. Erlösherausgabe statt nur billige Entschädigung in Geld, CH Beck, 1999. 24. o.

⁸⁸ Beuthien/Schmölz: i.m. 37. o. sköv.

⁸⁹ Almási, Anton: Ungarisches Privatrecht. Band I., Walter de Gruyter & Co. Leipzig, 1924. 101. o. sköv. Más állásponton: Brox/Walker BGB AT Rn. 778. ff. a személyiség megóvására vonatkozó jogot ismer el. A személyiségi jog jogtárgyként való kizárása azt feltételezi, hogy a magánjog lényegében vagyoni jogként kerül értelmezésre.

⁹⁰ Heitmann: Der Schutz der materiellen Interessen an der eigenen Persönlichkeitssphäre durch subjektiv-private Rechte – zugleich ein Beitrag zur Abgrenzung des allgemeinen Persönlichkeitsrecht. Dissertáció, Hamburg, 1963.

⁹¹ Ehhez Lettl, § 1 Rn 51; § 5 Rn 3.

„akkor is, ha ezen rendelkezési lehetőség következtében a személyiségi jog bizonyos vonatkozásai önállósodnak, a személyiséggel való kapcsolatuk továbbra is fennáll.“⁹² A személyiségi jogon belül fogalmilag az eszmei és a vagyoni érdekek közt tesznek különbséget,⁹³ Götting személyiségi jogok, vagyoni jogok és eszmei javak (*Immaterialgüterrechte*; tulajdonképpen szellemi alkotások) között differenciál.⁹⁴ Egy álláspont szerint a szerzői jog szabályai a személyiségi jogi védelem szabályrendszerének kiépítése során példaként használhatóak a monista rendszerben, mert a védelem módjának hasonlósága miatt az analóg alkalmazás nem kizárt.⁹⁵

III.4. A névjog kettőssége

Kizárólagosan a névjogra vonatkozó dualista elméletet képvisel *Diethelm Klippel*, aki a névjogi személyiségi jog mellett egy névjogi eszmei jogot is elismer (a névjog kettős karakterének elmélete). *Klippel* azon az állásponton van, hogy mindaddig, míg a névjogi érdek az összetéveszthetőség elkerülésére irányul, úgy nem egy a személyiségi jogtól elválasztható jogról beszélünk, hanem egy eszmei jószágról (szellemi alkotásról).⁹⁶

IV. Az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerése a BGH gyakorlatában

IV.1. Marlene Dietrich és der blaue Engel

Jóllehet a BGH már egész korán, 1968-ban utalt rá, hogy a személyiségi jog jellege nem kizárólagosan eszmei, azon kérdést akkoriban nyitva hagyta, hogy mikor és milyen terjedelemben lehetnek a személyiségi jogok vagyonjogok.⁹⁷ A konkrét ügyben Marlene Dietrich lánya perelte be a Lighthouse Musical GmbH-t, mert a perbeli cég a „Marlene“ szövedjegy jogosultja volt, és emellett allicenciát biztosított musicallel és különböző merchandise termékkel összefüggésben a Marlene védjegy használatára két további cégnek.⁹⁸ Marlene Dietrich lánya a jogsértés abbahagyása mellett kártérítésre perelt.⁹⁹ A jogi probléma lényegében abban állt, hogy kártérítési igény nem származhatott az általános személyiségi jog megsértéséből, mert ezen jog kizárólag eszmei érdekeket véd, azaz a konkrét jogsértések esetén csak azok kizárására irányuló igényeket (*Abwehransprüche*) enged meg.

A személyiségi jegyek (*Persönlichkeitsmerkmale*) jogellenes értékesítése és kommercializációja azonban sokkal kevésbé eszmei, mint anyagi (vagyoni) érdekeket sért. Ezt a kommerciális, gazdasági érdeket értékelte a BGH, amikor megállapította, hogy a személyiségi jogok gazdaságilag értékesíthetőek, és ennél fogva a személyiségi jog jogosultja ezek felett vagyoni joggal is rendelkezik. A személyiségi jog ezen vagyonjogi oldalát a BGH kevésbé tekinti egy új jelenségnek, hanem inkább egy olyan körülménynek, amely korábban nem került a bíróság által értékelésre. Ezt az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak nevezi (*vermögenswerte Bestandteile des allgemeinen Persönlichkeitsrechts*).

⁹² Götting in: Götting/Schertz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrechts, § 10 Rn 16.

⁹³ Erman/Klass, BGB, 14. Aufl., Anh § 12 Rn 16; BGHZ 50, 133 – Mephisto; NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

⁹⁴ Götting: i.m. (32.); Götting, Horst-Peter: Die Vererblichkeit der vermögenswerten Bestandteile des Persönlichkeitsrechts – ein Meilenstein in der Rechtsprechung des BGH. NJW 2001, 585. o.

⁹⁵ Götting 1995: 279. o. sköv.

⁹⁶ Klippel: i.m. 521. o.

⁹⁷ BGHZ 50, 133 – Mephisto.

⁹⁸ L. még Petersen, Jens: Postmortaler Persönlichkeitsschutz. JURA 2008, 271, 272. o.

⁹⁹ NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

A személyiségi jog jogosultjának minden esetben, a jogsértés súlyától függetlenül rendelkezésére áll a kártérítési igény, ha a képmás, név vagy más megjelölésre alkalmas személyiségi jegy jogosulatlan felhasználásával vétkezen¹⁰⁰ megsérti a személyiségi jog vagyoni vonatkozásait.¹⁰¹

Az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerésére még ugyanazon a napon egy párhuzamos döntésben szintén sor került a BGH részéről. Az ún. Blauer Engel-ügyben szintén Marlene Dietrich személyiségi jegyei voltak a jogvita tárgyai, konkrétan Marlene Dietrich lánya édesanyjától rá átszállott képmáshoz való joga megsértésére hivatkozással perelte az alperest, aki a „Der blaue Engel“ (A kék angyal) című filmből egy utánképzett jelenetből felhasznált fényképpel sértette meg ezt a jogot azáltal, hogy egy Marlene Dietrich filmbeli testtartását utánzó hölgyről készült fényképet Marlene lánya engedélye nélkül használta fel reklámozási célokra.¹⁰² A BGH jelen ügyben, a Marlene Dietrich-döntéstől eltérően a vagyoni vonatkozások halál után terjedelme kérdésében lényeges megállapítást tett: a képmáshoz való jog kereskedelmi hasznosítása a halál után 10 évig lehetséges a jogosult örökösei számára a KUG 22. § 2. és 3. mondata analóg alkalmazása alapján.¹⁰³

Egyes személyiségi jegyek örökölhetőségének elismerése a személyiség teljesebb és jobb védelmét szolgálja olyan jogsértések ellen, amelyek ezen a módon kerülhetők el kielégítő mértékben. Ahogy *Schulze Wesel* fogalmaz „*a személyiségi jogok részleges öröklése sem az elhunyt elkereskedelmiesítéséhez [Kommerzialisierung], sem az örököseinek érdekütközéseire nem vezet. Sokkal inkább éppen fordítva történik ez, és az elhunyt személyiségének jobb védelmét érjük el.*“¹⁰⁴ Götting a két döntést akként méltatta, hogy a személyiségi jogok örökölhetlenségének dogmáját végre áttörte a bírói gyakorlat, amikor a személyiségi jogoknak vagyoni, illetve eszmei tulajdoni [*immaterialgüterrechtliche*] jelleget tulajdonított.¹⁰⁵ Ezen dogmatikai fordulat azért fontos és szükséges, mert „*az elhalt híres személyiségek reklámértékének szabad és korlátlan kizsákmányolása, amelynek a következménye a személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak el nem ismerése volt, szembemegy az egyre növekvő kommercializációval, megsérti a logika egyszerű szabályait, akkor is, ha kizáró jogoknak meghatározott személyhez köthetőségének gazdasági irányító funkciójára vonatkozó egyszerűen érthető következtetéseket figyelmen kívül hagyjuk.*“¹⁰⁶

Míg ingó dolgoknál a birtoklás joga, ingatlannál az ingatlan-nyilvántartás jelzi egy dolog valamely személy érdekkörébe tartozását, rámutat arra, ki azon jogalany, aki e jogok élvezetéből másokat kizárhat, addig a személyiségi jegyeknél maga a személyiségi jog jogosultja az, akinek az érdekkörébe az adott jog tartozik. Ezt a jogot minden további jogi tény nélkül teszi, szemben a materiális jogtárgyakkal, ahol ezt a birtoklással, nyilvántartással kifejezetten jelezni kell. A személyiségi jegyek egy személyhez kötése, érdekszférájába tartozónak vétele értelemszerűen azt illeti, akire a személyiségi jegy utal. Ezzel összefüggésben mutat rá tulajdonképpen Götting arra, hogy az átruházhatósággal, örökölhetőséggel tulajdonképpen ez kerül áttörésre, és ezt ő nem tekinti ördögtől valónak, pontosan azért, mert erre akkor is sor kerülne, ha ezt a jog nem ismerné el. Ennek lényegében a személyiségi jog és személyiségi jegy eszmei (nem anyagi) jellege ad lehetőséget. Míg egy dolog, egy ingatlan a fizikai valóságban létező, egyszeri jelenség, addig a név, képmás stb. sokszorosítása, felhasználása nem egy megfogható dologhoz köthető, a szellemi

¹⁰⁰ Az eredeti szövegben „schuldhaf“, azaz szándékosan vagy gondatlanul.

¹⁰¹ NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

¹⁰² NJW 2000, 2201 – Der Blaue Engel.

¹⁰³ Petersen: i.m. 273. o.

¹⁰⁴ Schulze Wessel, Lambert: Die Vermarktung Verstorbener. Persönlichkeitsrechtliche Abwehr- und Ersatzansprüche. Berlin Verlag Arno Spitz GmbH, 2001. 131. o.

¹⁰⁵ Götting 2001: 585. o.

¹⁰⁶ Götting 2001: 586. o.

tulajdonjogokhoz hasonlóan bármikor, bárhogyan megsérthető jog. Pont erre az érzékeny, könnyű jogsértési módszerre ad hathatós választ az átruházhatóság, örökölhetőség bizonyos fokú elismerése, hiszen így ezen bitorklásokkal szemben fel lehet lépni a vagyoni érdekkörre megsértésre alapozottan is. E jogok elismerése lényegében reakciója a jogellenes felhasználásnak, amely épp ennek el nem ismeréséből táplálkozott, és ezen jogi hézagot volt képes kihasználni.

IV.2. Blauer Engel II.

Marlene Dietrich egyedüli örökös lányával szemben a képmáshoz való post mortem jog megsértése miatti kártérítési igény elismerésének alkotmányellenessége okán megtámadták a polgári határozatot.¹⁰⁷ A panaszos ugyanis azon a véleményen volt, hogy ennek bíróság általi elismerése meg nem engedett bírói jogfejlesztés. A szövetségi alkotmánybíróság¹⁰⁸ hangsúlyozta, hogy az egyszerű jog bíróság általi továbbfejlesztése önmagában nem ütközik az alkotmányba pusztán azért, mert az egy örökölhető vagyoni értékkel bíró személyiségi jog elismeréséhez vezet. Rámutatott arra a bíróság, hogy az alkotmányjogi, illetve a polgári jogi értelemben vett személyiségvédelem egymással nem azonos, és az alkotmányjog részéről kifejtett ellenőrzés az egyszerű jog értelmezése során az alkotmányjogi mércék figyelembevételére szűkül. Arra azonban nem terjed ki az ellenőrzési jog, hogy felülvizsgálásra kerüljön a polgári jogi normák helyes alkalmazása. Ebből kifolyólag az alkotmánybíróság arra jutott, hogy az örökölhető vagyoni értékű személyiségi jog elismerése a megengedett bírói jogfejlesztés határait nem lépi túl.¹⁰⁹ Az, hogy vajon ezek a vagyoni vonatkozások, az eszmei érdekekhez hasonlóan az alaptörvény 1. és 2. cikkének védelmét élvezik-e, vagy hogy azok inkább a tulajdonjog védelme alapján ítélendők meg, ahogy ezt *Götting* is javasolja,¹¹⁰ az alkotmánybíróság nem foglalt egyértelműen állást.

IV.3. kinsky-klaus.de

Az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerésével, és annak deklarálásával, hogy e jogok örökölhetőek, illetve a német alaptörvénnyel való konformitáson túl is sok kérdés maradt nyitva, amely e jog jogalkatára vonatkozik. A BGH foglalkozott többek között a BGB 12. §-a szerinti névjoghoz való viszonyával, az örökösök rendelkezési jogával és a poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak védelmi idejével is. A perbeli ügy tárgya a „kinsky-klaus.de“ domain néven fennálló jogosultság volt.¹¹¹ A felperesek az 1991. november 23-án elhunyt Klaus Nakszynski örökösei voltak, aki a Klaus Kinski művésznéven vált széles körben ismertté. 2002 március 21-ei felszólításukban utaltak arra, hogy az alperesek a „kinsky-klaus.de“ domain nevet bejelentették és használták azt azon célból, hogy egy általuk szervezett, Klaus Kinskiről szóló kiállítást reklámozzanak, és követelték, hogy ezen tevékenységükkel hagyjanak fel. Az alperesek ugyanis a felperes szerint az örökhagyó hírességének hasznosításához (*Vermarktung*) való abszolút jogukba avatkoztak be, és a felszólási költségek megtérítésén túl kártérítést követeltek.

Az általános személyiségi jog örökölhető részei elismerése után a BGH kitarthatott amellet, hogy a BGB 12. §-a szerinti névjog a jogosult halálával megszűnik, és nem talált

¹⁰⁷ NJW 2000, 2201 – Der blaue Engel.

¹⁰⁸ Bundesverfassungsgericht, BVerfG.

¹⁰⁹ NJW 2006, 3409 – Blauer Engel II.

¹¹⁰ Götting 1995: 139. o.

¹¹¹ BGHZ 169, 193 – kinsky-klaus.de.

törvényi hézagot felfedezni ebben, amely egy esetleges analógia alapját képezhetne volna. Ha a név a halál után valamely módon felhasználásra kerül – állapította meg a BGH – amely a poszt mortem általános személyiségi jogot sérti, úgy továbbra is fennáll a védelem.¹¹² A Marlene Dietrich-döntésben nyitva maradt azon kérdés, mennyi ideig élnek túl a jogosultat a vagyoni vonatkozások, a Blauen Engel-döntésben a KUG-t alkalmazta analóg módon, azonban nem annak a védelmi időre vonatkozó rendelkezéseit.¹¹³ Egy 2002-es, szintén Marlene Dietrich egy fotója ügyében a müncheni táblabíróság (*Oberlandesgericht München*) nem tekintette mérvadónak a KUG 22. § szerinti 10 éves, képmások ideális védelmét szolgáló védelmi időt, hanem egy ennél hosszabb védelmet sem zárt ki. A BGH ezzel szemben a jogkérdést akként válaszolta meg, hogy a jogalkotó döntése a képmáson fennálló poszt mortem joggal összefüggésben a poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásaira is átültetendők. Az ugyanakkor megválaszolatlan maradt, és nem is teljesen következetes, hogy ez a védelmi idő a BGB 12. §-ából származó igények tekintetében miért nem érvényesül. A személyiség egységes védelmének követelménye úgy tűnik ezt az értelmezést kizárólag az általános személyiségi jog oldaláról támogatja, a különös személyiségi jogok oldaláról pedig nem. Kiemelendő ezen túl, hogy a bíróság másként nevezi a védelmi időt a vagyoni vonatkozások tekintetében (*Schutzdauer*), int a törvény a képmáshoz való jog vonatkozásában (*Schutzfrist*).¹¹⁴

A fenti joggyakorlat következtében az általános személyiségi jog rétegekre bomlott, ezen rétegeket az alábbi táblázatban kerültek összefoglalásra azon elnevezéssel, amelyen a BGH is jelöli őket. A táblázatban feltüntetésre kerül az is, hogy a BGH jogfelfogásában ezek mennyiben hatnak be a különös személyiségi jogokba – azaz mennyiben veszi át azok helyét. Ezen rétegek és osztályozás a német jogirodalomban nem jelenik meg.

Élők között	ÁLTALÁNOS SZEMÉLYISÉGI JOG	KÜLÖNÖS SZEMÉLYISÉGI JOG	
		NÉV	KÉPMÁS
eszmei védelem	„általános személyiségi jog”	BGB 12. §	KUG 22. §
vagyoni védelem	„az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásai”		
halál utáni eszmei védelem	„poszt mortem személyiségi jog”		KUG 22. §
halál utáni vagyoni védelem	„a poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásai”		

(saját szerkesztés)

IV.4. Érdek- és jogtárgy-mérlegelés

A különös személyiségi jogok tekintetében a jogalkotó a kodifikálással már elvégezte az érdekmérlegelést, így például a BGB 12. §-a egy „jogos érdek” követel meg a tényállásban. Az általános személyiségi jog tekintetében nincsen olyan törvényileg lefektetett zsinórmérték, amely a jog gyakorlásnak módját és kereteit meghatározná. Már a Leserbrief-döntésben utalt arra a BGH, hogy egy jogtárgy-mérlegelést kell elvégezni az igény vizsgálata során.¹¹⁵ Kivételt képeznek ez alól olyan esetek, amelyekben az emberi méltóság sérül, itt ugyanis minden érdek- és jogtárgy-mérlegelés megszűnik a jogsérelem súlyossága okán.¹¹⁶ A mérlegelésbe bevonható jogtárgyak és érdekek különbözőek lehetnek, ilyen

¹¹² BGHZ 169, 193 – kinski-klaus.de.

¹¹³ A Schutzdauer és Schutzfrist terminusok elhatárolásához Lettl, 2013. § 7 Rn 3.

¹¹⁴ BGHZ 169, 193 – kinski-klaus.de.

¹¹⁵ BGHZ 13, 334 – Leserbrief.

¹¹⁶ BGHZ 50, 133 – Mephisto.

például azon körülmény, ha valaki relatív vagy abszolút kortörténeti szereplő, vagy ha a véleménynyilvánítás szabadsága vagy a művészeti élet szabadsága sérül, vagy a társadalom információs érdeke az adatok nyilvánosságra hozatalát követeli meg. A személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerését követően azonban nem volt egyértelmű, hogy mikor és milyen mértéken kell vagy lehet érdekmérlegelést végezni. A kérdés azonban egyszerűen megválaszolható: az eszmei és vagyoni érdekek keveredése ahhoz vezet, hogy a vagyoni érdekek, az eszmei érdek beszivárgása okán, s azért mert a két érdek nincs élesen elválasztva egymástól, aláesnek az érdekmérlegelésnek. A Marlene Dietrich meztelen képei ügyében nem volt szó arról, hogy a vagyoni jogkövetkezmények alkalmazása Marlene Dietrich poszt mortem személyiségi jogának sérelme okán alkalmazhatóak-e, mert a bíróság a tényállást pusztán eszmei oldalról közelítette meg a jogsértés megalázó volta miatt, és így a vagyoni jogkövetkezmények e tényállás mellett eleve nem voltak alkalmazhatóak.

IV.5. Egy, a névről és képmásról leválasztott vagyoni érték

A vagyoni vonatkozások közé elsősorban a név, a képmás és más személyiségi jegyekhez kapcsolódó jogosultságok sorolhatóak, mint amilyen a hang is. A két legfontosabb ezek közül azonban a képmás és a név, mert ezek különös személyiségi jognak minősülnek, amelyek ennél fogva már az általános személyiségi jog előtt törvényileg szabályozásra kerültek. Ez azt jelenti, hogy e jogok eszmei oltalma nem a generálklauzula által történik, hanem külön, önálló jogalapokon. Mint a fenti ítéletek is rámutatnak, az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak gyakorlati relevanciája szempontjából azonban éppen e két jog megsértéséhez kapcsolódik.

A név és a képmás személyről leválasztható jogtárgyak, nem úgy, mint például a becsület. Ez az elválasztás és kapcsolat a jogalany és a jogtárgy között, az úgynevezett „eltárgyasítás”¹¹⁷ az ezen jogokat biztosító törvények (§ 12 BGB, § 22 KUG) által e jogok öröklését és átruházhatóságát sokkal inkább megindokolhatóvá tette volna. A vagyoni érték jogirodalomban fellelhető, jól kimunkált szabályozási- és alkalmazási köre¹¹⁸ azonban ezzel a név és a képmás ideális körére szűkült (magyarul a BGH nem értett egyet az irodalommal). Jelen esetben ugyanis nem új jogtárgyak elismeréséről volt szó, hanem a már elismer jogtárgyakhoz kapcsolódó új, védendő jogi érdekek bevonásába a jogalkalmazásba.

A vagyoni érték vagyoni jog vagy eszmei tulajdoni (szellemi alkotási) formában történő elismerése a BGB 12. § és a KUG 22. § alá szubszumálással is megtörténhetett volna. Ez a megoldás a már törvényileg egyébként is elismert jogok egyébként evonatkozásban kialakult alkalmazási köre által biztonságot nyújtott volna, másrésről azon jogok, melyeket e két szakasz nem fogja át, a mögöttes általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásai által átfogó védelemben részesülhettek volna. Nem teljesen érthető, hogy a BGH miért a nyitott „törvényi” tényállás alkalmazási körét bővítette ezzel is, ráadásul a jogalkotó által kodifikált jogokkal szemben. Az egységes, vagy legalább is egységes jogalapon nyugvó személyiségvédelmi rendszer nem vezethet a tételes jog figyelmen kívül hagyásához és fejlesztésének elmaradásához. A BGH a jogtárgyak homályos jellege okán mégis az általános szabály duzzasztásához látott hozzá, végső soron a specifikáció rovására. Ebben a tekintetben azonban meglátásom szerint igen jelentős szerepet játszik a BGB pandektista felosztása, illetve a magánjog vagyoni jogi jellegének kidomborodása is a jogi oktatásban. Míg nálunk, svájci mintára a személyiség védelme többé-kevésbé be van csatornázva, addig a német jogban ennek körvonalai hiányoznak. A személyiség fogalmát a BGB nem is ismeri, így a

¹¹⁷ Götting 1995.

¹¹⁸ Vö. Götting 1995; Klippel: 1985.

személyiség védelme egyfajta misztikum, amely kizárólag a döntvényjogban jelentkezik, mintegy a magánjog egy mellékágaként.

V. A vagyoni vonatkozások megsértéséből eredő igények

A vagyoni tartalom elismerése nem kizárólag a generálklauzula konkretizálását jelenti, hanem olyan jogkövetkezmények alkalmazásának a lehetőségét, amelyek a vagyoni, kereskedelmi érdek megléte nélkül nem lennének alkalmazhatóak. A személyiségi jogok a rendelkezés, átruházás, használati engedély adása és hasznosítás tekintetében pénzben kifejezhető értékkel bírnak, ez a vagyoni elem ahhoz vezet, hogy a hitelező s az adós között egy vagyoni értéktoldódás következik be. Ha ez a vagyoneltolódás jogellenes, illetve nem akart volt, úgy a kötelmi jog jogkövetkezményei megilletik a jogosultat, amely alapján egy meghatározott pénzösszeg fizetését követelheti.

A poszt mortem személyiségi jog eszmei vonatkozásainak megszegése esetén csak abbahagyásra, eltiltásra, visszavonásra, helyreigazításra, illetve az eszmei kár megtérítésére lehet perelni.¹¹⁹ Az általános személyiségi jog eszmei vonatkozásainak megsértése kizárólag az abszolút jog tiszteletben tartásából eredő igények származnak, kártérítés nem.¹²⁰ Abban az esetben azonban, ha a gazdasági tevékenységgel összefüggésben kereskedelmi célra használják a személyiségi jegyeket, úgy továbbra is kérhető a jogsértés abbahagyása, azzal azonban, hogy a jogosult döntése szerint halmazatban kártérítést is követelhet. Abban az esetben is tehát, ha kizárólag anyagi, kereskedelmi érdekek vezérlik a jogsértőt, a jogsértéstől való eltiltás ugyanúgy kérhető.¹²¹

A nem akart vagyoneltolódások kiegyenlítésére egy úgynevezett háromfokú kárelszámolási rendszert alakított ki a joggyakorlat (*dreifache Schadensberechnung*),¹²² amely megmutatja, hogy milyen igények és jogkövetkezmények azok, amelyek a jogosultat megilletik. A vagyoni kár elszámolásának három útja, amelyet a jogosult kérhet

1. konkrét tényleges vagyoni kár likvidációja,
2. egy, az eset körülményeihez mért licencia díj követelése,
3. a jogsértéssel elért előny kiadása.¹²³

A német jogirodalom és joggyakorlat vívmányai ahhoz vezettek, hogy a magyar magánjogi kodifikációt is elérte a személyiség területén fellépő vagyoneltolódások rendezése erre alkalmas jogkövetkezmények által. Ennek okán a kártérítés mit a személyiségi jog önálló szankciója mellett felvételre került a „jogsértéssel elért előny átengedése“ is. Ennek az oka az volt, hogy „a személyiségi jogok gyakorlása sok esetben vagyoni előnyök forrását is szolgálhatja, éppen ezért a jogsértéssel előállt vagyoni viszonyok eltoldását vissza kell állítani.“¹²⁴ A szerzett vagyoni előny átruházását, mint szankciót a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell elbírálni, az azonban bizonytalan, hogy a német rendszer szerint ez egy licenciadíj-fizetés-szerű vagy a jogsértéssel szerzett előnyhöz hasonló jogkövetkezmény. A német jogban ugyanis az eset körülményeihez mért licenciadíj-fizetés az, amely a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint történik.

A BGH már az 1956-os Paul Dahlke-döntésében világossá tette azt, hogy a személyiségi jogok megsértése vagyoni kiegyenlítő igényeket indukálhat, ez azonban nem volt

¹¹⁹ Frommeyer, Ingo: Persönlichkeitsschutz nach dem Tode und Schadensersatz – BGHZ 143, 214 ff. („Marlene Dietrich“) und BGH, NJW 2000, 2201 f. („Der blaue Engel“). JuS 2002, 13, 18. o.

¹²⁰ BGH NJW 2006, 605. o.

¹²¹ OLG Frankfurt am Main, Urteil v. 17.06.2008, Az. 14 U 146/07 – Kannibale von Rotenburg II.

¹²² Petersen: i.m. 273. o. Diederichsen, Angela: Der deliktsrechtliche Schutz der Persönlichkeit. JURA 2008, 1. o.

¹²³ Staudinger/Hager, § 823 Rn. C 290.

¹²⁴ Vékás Lajos: Über die Expertenvorlage eines neuen Zivilgesetzbuches für Ungarn. ZeuP 2009, 536, 551. o.

hozzákapcsolva egyértelműen a személyiségi jogok vagyoni értékminőségéhez. A konkrét esetben ez egyrészt az elmaradt licencia díj fizetésére vonatkozott, amelyet mind a jogalap nélküli gazdagodás, mind a (civil)deliktuális felelősség alapján lehetségesnek tartott a bíróság.¹²⁵

A vagyoni igények általános feltételei mellett két további korlátot kell kiemelni, amelyek az igény érvényesíthetőségét hátráltathatják vagy meg is akaszthatják. Az egyik ezek közül az általános személyiségi jog eszmei vonatkozásainak értékelése során kifejlesztett érdek- és jogtárgy-mérlegelés.¹²⁶ Így például a BGH egyszer akként döntött, hogy a kortörténeti szereplőnek minősülő híres személyeknek általában ugyan tűrniük kell, hogy a képmásukat harmadik személyek reklámcélokra felhasználják.¹²⁷ Ez azonban egyes esetekben, mint amilyen az adott ügy is volt, alá van vetve a jogtárgy-mérlegelésnek, amely ahhoz vezethet, hogy idegen képmás hirdetésben történő reklám célú felhasználása, amely egy aktuális társadalmi eseményt szatirikus formában mutat be, a jogosult által eltűrendő.¹²⁸ Ez a fiktív licencia díj fizetésére irányuló igényt ki is zárja. Más szóval az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak megsértése nem vezet automatikusan a vagyoni szankciók alkalmazásához, hanem annak megítélése az eszmei érdekekhez hasonlóan érdekmérlegelés kérdése.

Egy másik korlátot a túlnyomó eszmei érdek képezhet, amely a kár megtérítésére irányuló igényt kizárhatja. Ilyen esetként képez az elhunyt hírességekről készült akképek, meztelen felvételek nyilvánosságra hozatala, így pl. Marlene Dietriché is.¹²⁹ A müncheni táblabíróság abból indult ki, hogy Marlene Dietrich meztelen fényképének magazinban történő nyilvánosságra hozatala pusztán a poszt mortem személyiségi jog eszmei vonatkozásait érinti, amely eszmei kártérítésre adhat alapot a BGB 823. §-a alapján. Nem jön létre tehát kártérítési igény Marlene Dietrich személyiségének vagyoni vonatkozásainak megsértése miatt.¹³⁰ Megjegyzendő, hogy az eszmei kártérítés és a vagyoni ártérítés között nem áll fenn igényhalmazat, amely a kártérítést objektíve kizárná, éppen ellenkezőleg, a két igény párhuzamosan, egymás mellett is kérhető, mert teljesen eltérő érdekeket szolgálnak, s egymást semmilyen tekintetben nem fedik át. Sokkal inkább arról van szó azonban, hogy a bíróság attól félt, hogy a kártérítésben és az eszmei kártérítésben való együttes marasztalással a személyiségi jog kommercializációjában egy eltúlzott védelem alakul majd ki.

A kártérítési igénnyel szemben lép fel *Beuthien* azon okból, hogy a BGB 252. §-a szerinti elmaradt haszon minden esetben fellelhető, ez ugyanis azt feltételezné, hogy a jogosult minden esetben pénz ellenében értékesíti a személyiségét, ez azonban nem így van.¹³¹

A hipotetikus (fiktív) licencia díj fizetésére irányuló igény a BGB 812. § (1) bek. 1. mondatán alapul. A jogosult engedélye nélküli képfelhasználás kereskedelmi felhasználás céljával megfelel a BGB 812. §-a szerinti „valamihez hozzájusson“ tényállási elemnek. Abban az esetben, ha egy képmást engedély nélkül, jogosulatlanul hoznak nyilvánosságra, úgy jogalap nélküli gazdagodás (*condictio indebiti*, azaz tartozatlan szolgáltatás jogcímen) a gazdagodás olyan mértékű lesz, amely az érintett kereskedelmi körök uralkodó gyakorlata szerint az engedély megadása esetén rendszerint fizetendő. Egyedül az a döntő, hogy a felperes a beleegyezést a – számára fenntartott – ténylegesen megvalósított felhasználási forma szerint honorálja, amelyet képmáshoz való joga alapján követelhetett volna.¹³²

¹²⁵ BGH NJW 1956, 1554 – Paul Dahlke; NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

¹²⁶ BGHZ 13, 334 – Leserbrief.

¹²⁷ NJW 2007, 689 – Lafontaine.

¹²⁸ NJW 2007, 689 – Lafontaine.

¹²⁹ OLG München GRUR-RR 2002, 341 – Nacktfoto.

¹³⁰ Eltérő állásponton *Beuthien*: i.m. 1222. o.

¹³¹ *Beuthien/Schmölz*: i.m. 4. o.

¹³² BGH NJW 1956, 1554 – Paul Dahlke.

Az ún. Unfallopfer-ügyben a felperesek egy közlekedési balesetben elhalt lányuk örökösei voltak, akik az alperesi sajtóvállalat ellen kérték licencdíj fizetésének megállapítását, eszmei kártérítést, illetve a bírósági eljárást megelőző ügyvédi költségek megtérítését, mert az alperes által kiadott Bild-újságban, a Bild am Sonntag folyóiratban és elektronikus formában is lányuk fényképének többszöri közzétételével megsértették jogaikat. A bíróság a licencdíj-fizetésre irányuló igényt nem látta megalapozottnak, mert a felperesek elhunyt lányának személyisége vagyoni vonatkozásai nem tették lehetővé a lány személyiségének kereskedelmi felhasználhatóságát. Az elhalt nő ugyanis a nyilvánosság számára nem volt ismert, a fényképe sem a halála előtt, sem azután nem rendelkezett olyan gazdasági értékkel, amely a verseny szempontjából jelentős.¹³³

VI. A vagyoni vonatkozások hatóköre

VI.1. Általában

Az, hogy a személyiségi jog örökölhető és átruházható vonatkozásokkal rendelkezik, már bemutatásra került, sokkal inkább ezen jog kontúrjaira kell rámutatni azért, hogy világossá váljék, milyen tulajdonságokkal bír e jog. Ennek keretében elsősorban a védelmi idő, az örökösök rendelkezési jogának terjedelme, illetve a szerzői jog analóg alkalmazásába megünnünk bele részletesebben.

A BGH egy monista jellegű védelmet választott, amelyben az anyagi és az eszmei érdekek egymással elválaszthatatlanul össze vannak kötve, a védelemnek ez a formája lehetővé teszi a bíró számára, hogy nagyobb mozgástérrel rendelkezzen a tényállás pontos megállapítása során. A dualista védelemben az eszmei (tehát az általános személyiségi jogi), és a vagyoni (a gazdasági személyiség, az image, arculat, a vagyoni személyiség) érdekek szigorúan el vannak egymástól határolva. E két érdek ilyen egyértelmű felosztása nagyon durva értelmezési hibákhoz is vezethetett volna a későbbi joggyakorlatban azon okból, hogy a szubszumció sokkal egyértelműbb irányvonalak mentén kellett volna hogy történjen, amely egy méltányos mérlegelést a szükséges esetekben nem tett volna lehetővé. Ezt elkerülendő a BGH a monista védelem mellett döntött. A dualista jellegű védelem nem a monista ellentettje, sokkal inkább minőségibb különbség van a kettő között, a dualista modell ugyanis egy már sokkal kifinomultabb dogmatikát követel meg, amelyet csak az esetjog tud kiformálni. A két jog közötti viszony problematikája etekintetben nagyban hasonlít az általános és a különös személyiségi jogéhoz.

VI.2. Védelmi idő

A személyiségi jogok vagyoni vonatkozásainak értékelése az ideális érdekekkel azonosan kell hogy történjen, a poszt mortem személyiségi jog ideális érdekei a német alaptörvény 1. cikk (1) bekezdése szerinti emberi méltóságon nyugszanak, és a bírói gyakorlat ezeket mint az elhunyt továbbható életképét fogja fel.¹³⁴ Ez a védelem nem lehet rövidebb, mint a jogosult halála után számított 30 év.¹³⁵

Különböző álláspontok vannak arra nézvést, hogy a vagyoni vonatkozások meddig részesülnek védelemben, a BGH a kinki-klaus.de döntésben a 10 éves időt kielégítőnek találta. Ez tehát rövidebb, mint az eszmei érdekek védelme, ahogy a BGH is hangsúlyozta:

¹³³ NJW 2012, 1728 – Unfallopfer.

¹³⁴ BGHZ 50, 133 – Mephisto.

¹³⁵ BGHZ 107, 384 – Emil Nolde.

„az általános személyiségi jog poszt mortem védelme nem szűnik meg teljes mértékben a 10 év letelte után, az eszmei érdekek poszt mortem védelme annak feltételei és terjedelme szerint ennél tovább is tart.“¹³⁶

Az egyik álláspont szerint a poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásai addig részesülnek védelemben, amíg az eszmei érdekek.¹³⁷ Az uralkodó álláspont, amely a korábban bemutatott bírói gyakorlatot követi, egy 10 éves védelmi időt fogad el. Egy másik álláspont szerint a védelmi időt a szerző halálát követő hetven évben kellene megállapítani, tehát a szerzői joghoz hasonló módon.¹³⁸

A másik oldalról ugyanakkor ott található a köz és forgalom érdeke arra vonatkozólag, hogy ezen jegyek felett szabadon lehessen rendelkezni, vagy ahogy a BGH fogalmaz, egy, még életében híressé vált személy személyiségképe a halál után a közös történelmünk részévé válik.¹³⁹ Ha a vagyoni jog kimerül, úgy bárkinek lehetősége van rá, hogy e személyiségi jegyeket használja, illetve felhasználja.¹⁴⁰

VI.3. Az örökösök rendelkezési joga

A személyiségi jog nemcsak hogy örökölhető, hanem át is ruházható, amiből az következik, hogy ez a lehetőség az örökösök számára is nyitva áll, rendelkezési jogukba tartozik ezen jog átruházása, használatának átengedése. A poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásai az eszmeiektől eltérően nem az elhunyt személy hozzátartozóit, hanem örökösait illetik meg. Azon korábban bemutatott esetekben, amikor Marlene Dietrich személyiségi jogainak adott jogvédelmet a bíróság, ez a személy Marlene egyetlen lánya, Maria Riva volt ez a személy. Esetében a hozzátartozó és az örökös egybeesett.¹⁴¹

A poszt mortem személyiségi jog vagyoni vonatkozásai nem egyszerű vagyoni jogok, amely az örökösöket minden korlát nélkül jogosítja, hanem egy behatárolt rendelkezési jog, amelynek oka a személyiségvédelem monizmusából következik. Az ideális érdekek, mint már oly sokszor rámutattunk, az anyagi érdekekkel elválaszthatatlanul össze vannak kapcsolódva, ami azt eredményezi, hogy nem egy levált vagyoni jog, egy személyiségi eszmei tulajdonjog jön létre.¹⁴² A BGH már a Marlene Dietrich-döntésben lefektette a vagyoni vonatkozások való rendelkezés mércéjének alapjait. Az örökösöket megillető jogosultságok, azaz a megörökölt vagyoni vonatkozásokkal való rendelkezésre nem kerülhet sor az örökhagyó valószínűsíthető akarata ellenére, mert nem egy korlátlan használati jogot örökölnek. Ezen jogosultságok gyakorlása meg kell hogy feleljen az örökhagyó kifejezett vagy valószínűsíthető érdekeinek. Marlene Dietrich arra vonatkozó akarata és szándéka, hogy a halála után az aktfotóit ne tegyék közé, abból is adódik, hogy élete végén kifejezetten kerülte a nyilvánosságot, ahogy Götting fogalmaz, nagyon 'publicitysheu' (félte a publicitást) volt.¹⁴³

VI.4. A szerzői jog analóg alkalmazása

¹³⁶ BGHZ 169, 193 – kinski-klaus.de.

¹³⁷ Staudinger/Schmidt, JURA 2001, 241, 246; Frommeyer: i.m. 18. o.

¹³⁸ Götting 2001: 586. Schricker/Gerstenberg/Götting, UrheberR, 2. Auflage, 1999, § 60/§22 KUG, Rn 24.

¹³⁹ BGHZ 169, 193 – kinki-klaus.de.

¹⁴⁰ Dazu NJW 2001, 615 – Johann Sebastian Bach.

¹⁴¹ NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich; NJW 2000, 2201 – Der blaue Engel; OLG München GRUR-RR 2002, 341 – Nackbilder.

¹⁴² Másként Beuthien: i.m. 1220. o.

¹⁴³ Götting in: Götting/Schertz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrechts, § 10 Rn 15.

Az irodalomban a szerzői jog szabályainak analóg alkalmazására azzal az indokolással utalnak, hogy a szerzői jog „a személyiségi jogot további fejlődése szempontjából modellként elő kell venni”.¹⁴⁴ Götting azon az állásponton van, hogy „ezen jog jogosultja számára lényeges jelentőséggel bír az, hogy identitása ki által kerül kereskedelmi hasznosításra, amely miatt az erre vonatkozó használati jog továbbruházását a szerzői jogi szabályozásnak megfelelően (UrhG 34. § (1) bek. 1. m.) a hozzájárulásától kellene függővé tenni. Etekintetben is kifejeződik a személyiségi jog elidegeníthetetlen, átruházhatatlan legszemélyesebb magjának továbbható kapcsolata, amely harmadik személyhez való viszonyában is figyelembe veendő, és amely a szerzői joghoz hasonló módon csökkenti a hasznosítási jogosultságok forgalomképességét”.¹⁴⁵

A szerzői jog analóg alkalmazása a személyiségi jog nem minden területén követhető következetesen. A névjoggal összefüggő érdekek a hasonló szabályozási tárgy, illetve az összetéveszthetőség tényállási eleme okán a védjegyjoghoz hasonlít inkább. A névjog, a vállalatjelzők (*geschäftliche Bezeichnungen*), a cégnév és a védjegy jog közös dogmatikai alapokon nyugszanak, amelynek alapja a megjelölési jelleg, a kizárólagosság és ezzel összefüggésben az összetéveszthetőség kizárása. A névjog korábban a megjelölési jogok generálklauzulája volt, sőt a „német jegyen való jogoknak alapnormája”.¹⁴⁶ A névvel összefüggő vagyoni érdekek, az átruházás, a névjog, mint vagyonjog vagy eszmei tulajdon megszűnése inkább azt feltételezi, hogy a névjog – legalábbis mint megjelölés – a vállalatjelzőkhöz hasonló módon kerüljön megítélésre. Így például a domain nevek védjegyjogi védelemben részesülnek a bitorlás ellen, ha azonban ennek tényállás elemei nem valósulnak meg, s így ezen igény nem érvényesíthető, szubszidiáriusan a BGB 12. §-ának feltételei még vizsgálandóak.¹⁴⁷ A domain neveken fennálló jog az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak egy megnyilvánulása, amelynek okán ennek megfelelően is részesülnek védelemben.¹⁴⁸ A fogalmi átfedések, illetve az igénykollíziók és -halmazatok¹⁴⁹ a név, védjegy, más kereskedelmi név között arra mutatnak rá, hogy a védjegy jog analóg szabályainak alkalmazása releváns lehet. Így például a név tárgyiasulása tekintetében a védjegy jog kimerülése, illetve a korábbi erősebb jog, illetve a kizáró okok szempontjából a védjegy jogi dogmatikai megalapozottabbnak tűnik.

Egy másik ok, amiért a szerzői jog rendelkezéseinek analóg alkalmazása releváns lehet, hogy a szerzői jog kifejlett dogmatikával rendelkezik. A szerző személyiségi jogai (*Urheberpersönlichkeit*) és a szerzői vagyoni jogok fel vannak sorolva, tartalmuk kiforrott. Ezen jogok tartalmi meghatározottsága okán a meghatározásuk, elhatárolásuk egyszerűbb. A személyiségi jogok esetén ilyenről nem beszélhetünk, s erre eddig a BGH sem törekedett. Lényegében a konkrét esettől függ annak meghatározása, hogy egy jog valóban bír-e vagyoni vonatkozással, erre jó példa a Marlene Nacktbilder-eset. A szerzői jog ilyen jellegű, átfogó alkalmazása ugyanis meglátásom szerint előfeltételként támasztaná az egyes részjogosultságok körvonalazását.

Nem állíthatjuk tehát, hogy a szerzői jog modellként való felhasználása minden tekintetben előnyös, figyelembe kell venni ugyanis az egyes jogok sajátosságait is.

¹⁴⁴ Götting 2001: 856. o.

¹⁴⁵ Götting in: Götting/Schertz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrechts, § 10 Rn 17.

¹⁴⁶ Staudinger/Habermann (2013) § 12 Rn 4.

¹⁴⁷ NJW 2002, 2031 – shell.de.; vgl. Petersen, Jens: Namensrecht und Domain-Namen. JURA 2007, 175, 177. o.

¹⁴⁸ BGHZ 169, 193 – kinski-klaus.de.

¹⁴⁹ Ehhez Fezer § 15 MarkenG Rn 29.

VII. Összegzés

A bírói jog egy örökölhető és átruházható jogot fejlesztett ki a személyiségen, amely a korábbi eszmei érdekekkel továbbra is kapcsolatban áll. Ezen jog elismerése, a bírói jog továbbfejlesztésével, a szintén csak bíróilag elismert általános személyiségi jog keretében került sor. A német jogrendszerben törvényileg elismert és tényállásilag meghatározott névhez és képmáshoz való személyiségi jogokat ez az analógia nem érintette. Ez azonban szemben áll azon gierkei gondolattal, miszerint „*a személyiség általános jogához kell visszanyúlni mindaddig, míg belőle a különös személyiségi jogok ki nem vétetnek*“.¹⁵⁰ Ez a szemlélet persze azt feltételezi, hogy a különös személyiségi jogok, mint amilyen a név és a képmás nem igény-, hanem csupán törvényhalmazban állnak az általános személyiségi joggal, tehát nem jelentenek külön jogalapot, hanem csupán az értelmezést segítő önálló jogi normákként jelennek meg, hasonlóan a svájci, és így a magyar személyiségvédelmi rendszerhez. Ezt azonban a német joggyakorlat a mai napig nem lépte meg. Ez ugyanis alapvető feltétele lenne egy egységes személyiségvédelmi rendszernek.

Ez vezetett ahhoz, hogy a BGH azonban nem csak ekkor nyúlt az általános személyiségi jog alkalmazásához, hanem akkor is, amikor az értelmezés a különös személyiségi javak javára is eldönthető lett volna, illetve akkor is, amikor a vagyoni érték egyértelműen a nevesített személyiségi jogoknak szólt. A bíróság tehát nem a néven és képmáson való vagyoni jogként konkretizálta az újonnan elismert jogosultságot, hanem az általános személyiségi jog különös esetének tekintette ezt. Más szavakkal azt is mondhatjuk, hogy a német személyiségvédelemben a *lex specialis derogat legi generali* szabálya fordítottan érvényesül, tehát *lex generalis derogat legi speciali*. A két különös személyiségi jogon fennálló vagyoni értékminőség a jogirodalom, s még a joggyakorlat részéről is részletesen kiforrott és meghatározott volt, ami a generálklauzulára támaszkodást ilyen formában nem követelte volna meg. Ennek a különbségtételnek ugyanakkor inkább jogtechnikai jelentősége van, amely ezen jogok dogmatikai kikristályosodását jobban elősegítette volna.

¹⁵⁰ Gierke: i.m. 704-705. o.